

ION BRAD
și
DAN MICU

*Ultimul
bal*

după romanul
„Pădurea
spînzuraților“
de
LIVIU
REBREANU

Personajele

APOSTOL BOLOGA
KLAPKA
GROSS
CERVENCO
VARGA
DOCTORUL MEYER
KARG
LOCOTENENTUL
DE INFANTERIE
AGHIOTANTUL
PRETORUL
PETRE
SERGENTUL
SOLDATUL
PAUL VIDOR
ILONA
MARIA BOLOGA
CONSTANTIN BOTEANU
DOAMNA BOTEANU
PALĂGIEȘU
DOMȘA
GROZA
MARTA
TOHANY
RODOVICA
UN PLUTONIER
UN CAPORAL
UN TELEFONIST

PARTEA I

Tabloul 1

Tirgușorul Parva, pe Someș. Sala mare a Cazinei, amenajată pentru „balul filantropic”, intrat în tradiția locală. Se fac ultimele pregătiri, la care participă și văduva Maria Bologa, mama studentului Apostol Bologa, și bătrînul protopop Groza, și avocatul Domșa, tatăl Martei, logodnica lui Apostol. Sint prezenți și alți notabili, printre care și Alexandru Pălăgieșu, notarul din Parva. În timp ce fanfara atacă un vals, tinerii încep să-și caute perechile, să danseze. Printre ei, atrage atenția un locotenent de vînători imperiali, foarte țănoș și încrezut, feciorul judecătorului. Părinții și rudele nu-și află starea, se foiesc pe lavițele de lemn, așezate lingă pereți, se mișcă inutil de colo-colo, își fac semne. Veselie căzînită. Țipătul neliniștit al trompetei anunță parcă „mobilizarea generală”. Gorduna veche hohotește a furtună. Doamnele și domnișoarele fac eforturi de a părea, totuși, bine dispuse. Citeva capete de țărani curioși, printre care și Petre, își fac apariția la geamurile larg deschise. Șușoteli. Priviri cu subînțeles. Ingrijorare. Totuși, dansul tinerilor se aprinde treptat, perechea Marta-Apostol atrăgînd cel mai mult privirile.

DOMȘA (*luînd-o de braț pe Maria*): Poți fi mîndră de fiul dumitale! Apostol scamănă cu răposatul Iosif, cel mai tinăr din procesul Memorandului...

MARIA Da... S-a născut tocmai cînd tatăl său aștepta, la Cluj, condamna-rea...

DOMȘA: Îți mai aduci aminte ce ți-a spus după întoarcerea de la închisoare?

MARIA Sint peste douăzeci de ani...

DOMȘA: „Copilul trebuie să înțeleagă de la început că viața omului numai atunci e prețioasă cînd urmărește un ideal!”

MARIA: O, cite nu-i spunea Iosif, cînd trăia!

DOMȘA: După citate latinești... (*gest larg, însoțind cuvintele.*) *Macte puer, sic itur ad astra!*...își amintea totdeauna de străbunul său Grigore, tras pe roată la Alba Iulia...

(*Se apropie de ei protopopul Groza, curios ca toți bătrînii.*)

GROZA: Cînd Apostol era mic, se închina în fiecare zi la altar și avea viziuni... (*O prinde pe Maria de braț.*) Dacă asculta de noi, era azi preot, nu mai avea grijile... (*Își dă seama că vorbele lui pot să-l supere pe Domșa, viitorul socru.*)

DOMȘA (*ca și cînd nu l-ar fi auzit, caută mereu cu privirile perechea Marta-Apostol, animatorii petrecerii*): Și îi mai spunea Iosif. „Să năzuiești a dobîndi stima oamenilor — și mai ales pe a ta însuși!”...

MARIA (*continuă cuvintele știute pe de rost*): „...De aceea, sufletul tău să fie totdeauna la fel cu gîndul, gîndul —

cu vorba și vorba — cu fapta, căci numai astfel vei obține un echilibru statornic între lumea ta și lumea din afară!”

GROZA (*preia, ca pe un text sacru*): „...Iar ca bărbat, să-ți faci datoria și să nu uiți niciodată că ești român!”

(*Se apropie de ei Pălăgieșu, cu aere de „controlor oficial” al întregii sindrofii.*)

PĂLAGIEȘU ...Și cetățean, Sfinția-ta!... Și cetățean! Or fi ele gîndurile în cap, iar capetele sînt bune ori proaste, dar viața e afară, în stradă. Iar strada e, ca să zic așa, bunul societății, stimamți domni și dragă doamnă Bologa.

GROZA: Viața omului nu e afară, ci înăuntru, în suflet. Co-i afară e indiferent... Nu există. Numai sufletul există... Cînd nu va mai fi sufletul meu, va înceta de-a mai fi tot restul... În afara lui Dumnezeu!

PĂLAGIEȘU: Și totuși, restul hotărăște soarta sufletului meu! Și restul depinde de alt rest...

DOMȘA: ...Pretutindeni dependență... Un cerc de dependențe, în care fiecare verigă se mîndrește cu independența cea mai perfectă!... Simt că ne așteaptă ceva îngrozitor, ceva ce amenință în-săși temelia ființei...

GROZA Sintem în primejdie... Omului îi vine să țipe, să se aperc și anevoie izbutește să pornească de colo pînă colo, din ce în ce mai grăbit, frămîntîndu-și mîinile încrucișate la spate... Se silește să găsească o apărare și o găsește doar în faptele din trecut...

PĂLAGIEȘU: De ce s-ar gîndi să-și frămînte mîinile, dacă și le ține oricum la spate și, de altfel, toată zbaterea

aceasta n-ar fi decât o răstăcire ! O revoltă !

DOMȘA : Există, domnule Pălăgieșu, brațe care arată pentru viitorime ținte hotărâte ! Există...

PĂLĂGIEȘU Palavre !

GROZA : O răstăcire întâmplătoare, chiar dac-ar fi așa, tinere domn, nu poate cumpăni cît o faptă vitejească !

PĂLĂGIEȘU : Iertați, părinte Groza, dar acum nu ni se cere vitejie, ci doar supunere și disciplină... Cel puțin deocamdată !... (Văzîndu-l pe Apostol și rîzînd.) ...Iată, filozoful Apostol pe-trece ca la universitatea din Budapesta ! Un om ca el ar trebui...

DOMȘA (*suspicios*) : Ce-ar trebui ? Prin studiile sale filozofice a ridicat onoare Parvei... (*Se oprește o clipă, observînd că locotenentul îi cere voie lui Apostol s-o danseze pe Marta. Apostol Bologa, contrariat, ezită, apoi face un gest de acceptare, cu înfățișarea unui filozof obosit de patimile pămîntene.*) Un om ca el...

APOSTOL BOLOGA (*se apropie, ștergîndu-și fața*) : Un om singur nu e cu nimic mai mult decât un vierme...

PĂLĂGIEȘU : Iar ai descoperit piatra filozofală ! M-ai ținut toată vara cu teoriile tale, și-acum, uite, bat evenimentele la ușă... (*Bătrînii întorc capul automat, parcă le-ar fi anunțat o catastrofă iminentă.*)

APOSTOL BOLOGA (*inspirat*) : Ți-am mai spus că omul singularizat se pierde, pe cînd într-o colectivitate, orice sforțare își găsește locul ei...

PĂLĂGIEȘU (*știe lecția pe de rost*) : ...și toate împreună contribuie la înălțarea fiecărui individ, precum activitatea comună a tuturor colectivităților apropie omenirea de Dumnezeu. (*Bătrînii, tot mai nedumeriți — proto-popul își face cruce.*)

APOSTOL BOLOGA (*pe același ton*) : Da, dragii mei, azi, din pricina lipsei de organizare, cel puțin nouăzeci la sută din truda creierului omenesc se risipește. Închipuiți-vă ce-ar fi dacă s-ar uni, printr-o organizație perfectă, sforțările mintale ale tuturor oamenilor, spre aceeași țintă !

PĂLĂGIEȘU (*il continuă automat*) : Cîți oameni trăiesc azi pe pămînt ?

APOSTOL BOLOGA (*cu aceeași exalta-re*) : Două miliarde, să zicem... Ei bine, ar mai exista oare necunoscutul, dacă două miliarde de kilograme de materie conușie, într-un avînt comun, ar porni la asaltul porților închise ?

PĂLĂGIEȘU : Adică, mai pe românește, să ne facem datoria către stat, nu-i așa ?... Apoi asta spun și legile noastre.

APOSTOL BOLOGA : Nu, nu legile... Conștiința să-ți dicteze datoria, nu legile !... Mare deosebire ! (*Observă atenția deosebită a mamei și la chichotelile exagerate ale Martei, purtată de locotenent, în vals, ca o sabie de argint strălucitoare. Se uită neliniștit la cei doi.*)

DOMȘA (*observînd și el, încearcă să-i abată atenția lui Apostol*) : Nu putem vorbi de o conștiință liberă în această Austro-Ungarie, care...

APOSTOL BOLOGA (*întors brusc cu spatele la perechea de dansatori*) : Eu nu afirm că statul ăsta e bun ! Nu afirm deloc ! Dar cîtă vreme există, trebuie să ne facem datoria !

PĂLĂGIEȘU : Așa-mi plăci, amice !

GROZA : În vremurile de azi, cînd catapesteasma lumii...

DOMȘA : În acest stat, supranumit închisoarea popoarelor...

APOSTOL BOLOGA : Dați-mi un stat mai bun și mă închin ! Altfel, însă, vom cădea în anarhie, domnule Domșa ! În viață trebuie să contăm pe realități, nu pe dorinți !

MARIA (*evident jenată de purtările viitoarelor nuri, prea cochete și ușuratică*) : Tu, dragul mamei, o ții înaintea cu ideile tale înalte, iar viața...

DOMȘA (*tot mai neliniștit și el de exagerările fetei sale*) : Viața, dragă doamnă Bologa...

(*Trompeta acoperă o clipă toate glasurile. Apostol se îndreaptă spre cei doi dansatori și-o smulge pe Marta din brațele locotenentului.*)

APOSTOL BOLOGA : Figurile tale par să confirme toate zvonurile...

MARTA (*obosită, exaltată, ca într-o beție*) : Ce zvonuri, iubitule ?

APOSTOL BOLOGA : Astea, despre război... Predilecția și plăcerea ta de-a te învîrți în brațele locotenentului...

MARTA : Simpatice om !... Acuma va fi eroul !

APOSTOL BOLOGA (*se îngălbeneste*) : Ce-ai spus ? Vrei să stricăm logodna ?

MARTA (*nu se sperie*) : De ce, dragul meu ? Nu e război ? Războiul e făcut pentru bărbați, pentru eroism, pentru...

APOSTOL BOLOGA : Te pomenești că vrei să mă trimiți pe front !

MARTA : Statul, nu logodnicele, trimite tinerii în război... Datoria către țară...

PĂLĂGIEȘU (*trage cu urechea, se apropie, o cere pe Marta la dans*) : Așa-mi place ! Toți trebuie să ne facem datoria către patrie...

DOMȘA Da, e normal, dumneata ești reprezentantul statului... N-ai nici o convingere liberă...

(Dansatorii se îndepărtează, pierduți în valurile tot mai agitate ale sălii. Apostol se îndreaptă, clătiniindu-se, către măicuța-sa.)

APOSTOL BOLOGA : Zilele astea am să plec și eu la datorie...

MARIA Să-ți primejduiești tu viața ? Pentru ce și pentru cine ?

APOSTOL BOLOGA *(cu un zimbet nehotărât)* Pentru patrie...

MARIA *(ignorantă)* : Impărăția asta nu e patria noastră.

DOMȘA *(ca să-i fie pe plac Mariei, să evite riscul de a o vedea pe Marta părăsită)* : Cînd ai o „patrie” vitregă, nu ești deloc obligat să te îmbulzești la datorie. Ba chiar dimpotrivă !

APOSTOL BOLOGA *(fără convingere)* : Și totuși, ideea...

DOMȘA : Ce idee ? Cînd e în joc viața omului, dai dracului toate ideile ! Noi

trebuie să așteptăm, Apostole ! Lozinca noastră să fie rezerva...

APOSTOL BOLOGA Rezerva înseamnă pasivitate. Și pasivitatea e mai rea ca moartea...

DOMȘA Pasivitatea păstrează intacte speranțele. Pe cînd activitatea, acum, este egală cu nimicirea...

MARTA *(se apropie, urmată de Pălăgieșu și de Locotenent)* Văd că toată lumea vrea să plece la război...

APOSTOL BOLOGA *(se uită urît la „celălalt”, apoi o apucă pe Marta de mîini, o apropie de el și se pierde cîteva clipe în ochii ei)* : Poimiine voi pleca la război !

(Marta, cu o mișcare pătimașă, se repede la Apostol și-l sărută pe buze. Maria și Groza își fac cruce, nemulțumiți și speriați. Domșa îl ia pe Pălăgieșu de braț, iar Locotenentul se îndreaptă spre fanfară și începe să dirijeze cu sabla. Trompeta sună asurzitor, în timp ce peste sala de bal se lasă întunericul.)

Tabloul 2

Pe front. Seara, după spinzurarea locotenentului ceh Svoboda. Popoța diviziei, o fostă circiumă cu ferestrele oblonite, ca să nu pătrundă lumina afară.

În despărțiturile laterale, improvizate, ale sufrageriei ofițerilor, cîteva soldați spală vase și pahare, șterg tacîmuri, desfundă sticle, alții vin dinspre bucătărie și din curte cu farfurii încărcate și cu sticle pline.

Canapele scilcinate, pe care zac aruncate în neorînduială mantale, cărți, revolve, săbii, baionete. Fum de țigară, pînă în tavanul de care atîrnă o lampă veche de tablă.

La mese, ofițeri, majoritatea foarte tineri și de mai toate neamurile, îmbrăcați în uniformă austro-ungară. Mîncîcă, beau, discută mai cu seamă în germană, dar se aud de asemeni dialoguri în maghiară și frînturi de cehă, poloneză, sîrbă etc. Un soi de chef arțăgos, un armistițiu bețiv.

Un ofițer tînăr apare din curte și se oprește cîteva clipe în tindă din fundul încăperii, privind adunarea. Este locotenentul Apostol Bologa. Un soldat se repede să-i ia mantaua și cascheta.

APOSTOL BOLOGA *(înaintînd spre masa camarazilor)* : Guten Abend !

LOCOTENENTUL GROSS : Alles gute, Bologa... Mi se pare că ți-a fost rușine să vii mai devreme între noi... Spune drept !

APOSTOL BOLOGA Rușine ?... De ce ?

GROSS : Parcă noi nu știm că și tu ai votat pentru moarte ?

APOSTOL BOLOGA *(dîr)* : Ei și ? !... În orice caz, n-am de dat socoteală decît

conștiinței mele, care l-a găsit vinovat !

CĂPITANUL CERVENCO : Was ist das. Conștiința ? Cine mai are azi conștiință ?

LOCOTENENTUL VARGA *(oricum în glumă, dar cu destul sarcasm la adresa căpitanului)* : Ferește-te să-l înțelegi, Bologa, fiindcă în doi ani de război, domnul căpitan n-a pus niciodată mîna pe vreo armă !... La luptă merge

destinația oamenilor săi cu un băț de destine în mină și mormăie cîntări bisericesti !

CERVENCO : Mi-aș tăia mai bine mâinile, decît să trag asupra unor bieiți oameni ca mine și ca tine, Varga !

APOSTOL BOLOGA : Fiecare își face datoria cum crede. *(Soldatului care-i așteaptă comanda.)* ...Adă-mi și mie ceva de mîncare !

CERVENCO *(izbucnind)* : Nici o datorie din lume nu-mi poate impune să-miucid un camarad !

VARGA : Camarad ? ! Trădătorii și dezerterii sînt camarazii dumitale ? !... Domnilor, vă întreceti cu glumele !

GROSS *(ca să repare cumva lucrurile)* : De ce, camarade Varga ?... De ce ?... Cervenco e altminteri destul de conștiincios în serviciu și disprețuitor de moarte, iar superiorii îl lasă în pace, mulțumindu-se a zice că-i cam scrîntit !

(Toate privirile se întorc spre Varga, și în toate lucește o întrebare.)

VARGA *(lui Bologa, cu o voce calmă, ce vrea să șteargă impresia izbucnirii indignate)* : Închipuiește-ți, dragul meu, de două ore numai despre execuția lui Svoboda vorbim și, ce crezi, dumnealor îi găsesc vinovați știi pe cine ? Pe cei ce l-au condamnat ! *(Varga sfirșește surzind batjocoritor spre Gross.)*

APOSTOL BOLOGA *(gînditor)* : Nimeni nu osîndește cu inima ușoară... dar cînd vrea e evidentă, ești silit. Căci mai presus de om, de interesele lui particulare, este statul !

GROSS *(ridicîndu-se grăbit, ca și cum n-ar vrea să-i ia cineva vorba)* : Nimic nu e mai presus de om !... Dimpotrivă, omul e mai presus de orice, mai presus chiar de întreg universul ! Ce-ar fi pămîntul fără omul care să-l vadă, să-l iubească, să-l măsoare, să-l înconjoare ?... Ca și pămîntul, universul numai prin om a devenit o realitate interesantă. Altfel ar fi o zbuciumare sterilă de niște energii oarbe, altfel, adică fără sufletul omului. Toți sorii universului nu pot avea altă menire decît să încălzească trupul omului, care adăpostește grăunțele inteligenței. Omul e centrul universului, fiindcă numai în om materia a ajuns la conștiința propriului său eu, a ajuns să se cunoască !... Omul e Dumnezeu !

APOSTOL BOLOGA : Repet : mai presus de om e statul !

GROSS : Statul !... Statul care ucide !... În spate, statul nostru, în față, statul dușman, și la mijloc, noi, cei osîndiți să murim ca să asigurăm huzureala ci-

lorva tilhari care au pus la cale măcelul milioanei de robi inconștienți ! Mă mir că...

VARGA *(cu o superioritate mîndră în glas)* : Noi apărăm patria, prietene, moștenirea strămoșească !

CERVENCO : Aici, în inima Rusiei, e patria dumitale ? !

APOSTOL BOLOGA *(în locul lui Varga, care preferă, disprețuitor, să întoarcă spatele lui Cervenco)* : Unde-i datoria, acolo e patria.

CERVENCO : Patria noastră e moartea... pretutindeni și mereu moartea...

GROSS *(strigînd)* : Fiindcă sîntem lași ! O singură clipă de curaj general ar pune capăt tuturor mișelilor !

VARGA *(foarte sigur de el, rînînd)* : Dacă lumea ar fi ca tine !... Din fericire, noi, ceilalți, încă n-am uitat că, mai presus de orice, sîntem fiii și apărătorii patriei, dragă anarhistule... *(întorcîndu-se apoi către căpitanul Klapka, ce apare luminat în alt loc al scenei, sub brațul unei spînzurături.)* Domnule căpitan, te rog să nu ne judeci după vorbele noastre, ci după fapte ! Sîntem toți prieteni și, cînd ne întîlnim, ne petînim mai mult decît ar fi permis.

GROSS *(disprețuitor, dar prefăcîndu-se, cu glas mîeros, că îi cîntă în strună locotenentului)* : Ne mai răcorim și noi pentru cîte îndurăm... Dar în fața dușmanului toți ne facem datoria cu inimă !

VARGA *(nesimțînd ironia)* : Chiar și Gross, deși vrea să pară un răzvrătit !...

(Klapka dă din cap cu un suris indulgent, care nu se potrivește cu lumina ciudată din ochii lui. Conversația ofițerilor încezește. Soldatul îi aduce lui Bologa farfuria cu mîncare. Acesta înghite în silă, deși n-a luat nimic în gură de la prînz. Are impresia că se află pe marginea unei prăpăstii și nu cutcăză să se uite în adîncimea care totuși îl ispitește din ce în ce mai stăruitor.)

Ofițerii isprăvesc de mîncat, se aude clinchet de pahare, lumina scade pe partea scenei în care se așază masa. Bologa se ridică brusc și aleargă în locul în care căpitanul Klapka, cu o valiză în mînă, privește nedumerit lațul spînzurătorii.)

APOSTOL BOLOGA *(prezentîndu-se regulamente)* : Locotenentul Apostol Bologa !

CAPITANUL KLAPKA : Klapka... Otto Klapka... Adineauri am sosit, și tocmai de pe frontul italian... În gară am

afiat de execuție și, nici nu-mi dau
bine seama cum, iată că am nimerit
aici...

APOSTOL BOLOGA Va să zică, sînteți
mutat în divizia noastră ?

KLAPKA Da... la al cincizecilea de arti-
lerie de cîmp...

APOSTOL BOLOGA A, chiar în regi-
mentul nostru ! Atunci, bine-ați venit !

KLAPKA Pe cine spînzurați ?

APOSTOL BOLOGA (cu indignare abia
stăpînită) : Un sublocotenent ceh, Svo-
boda... mai mare rușinea pentru corpul
ofițeresc... A fost prins tocmai cînd era
să treacă la dușman, înarmat cu hărți
și planuri. Rușinos și revoltător !...
Nu-i așa ?

KLAPKA (după o pauză, tresărind ne-
sigur) : Mda... da, poate...

APOSTOL BOLOGA : Cînd l-au prins,
într-un unghi mort, o patruză coman-
dată de un ofițer, a vrut să se im-
puște... Ce dovadă mai palpabilă decît
încercarea de sinucidere ? Curtea l-a
condamnat la moarte, în unanimitate,
fără discuție, atît a fost de vădită
crima... Am avut onoarea să fac parte
din Curtea Marțială. Am conștiința pe
deplin împăcată, absolut pe deplin...

KLAPKA O, Doamne... dovezile... cînd
e vorba de o viață de om...

APOSTOL BOLOGA (cu ironie și dispreț
brusc) : Uitați, domnule căpitan, că
sîntem în război și pe front ?... O viață
de om nu e îngăduit să primejduiască
viața patriei !

KLAPKA (tresărind, stîrnit de un gînd
nou, dintr-o aparență neatenție la ce-i
spusese locotenentul) : Poftim ?

APOSTOL BOLOGA : Spuneam...

KLAPKA Ah, da !... Patria... Deci, sta-
tul...

APOSTOL BOLOGA (simțind o îndolală
în tonul căpitanului) : Intocmai !...
Sînteți ofițer de rezervă ?

KLAPKA Da... Am fost avocat... în vre-
me de pace... Acum, însă...

APOSTOL BOLOGA Și eu sînt ofițer de
rezervă. Războiul m-a smuls din mij-
locul cărților, de la universitate, unde
aproape pierdusem contactul cu viața
reală. Dar m-am dezmeticit repede și
mi-am dat seama că numai războiul e
adevăratul generator de energii ! (Ca-
poralul apare în goană, asudat, cu un
scăunel în mînă. Bologa se întoarce
spre el, scăpînd astfel de privirea ciu-
dată a căpitanului, pe care n-o înțe-
lege, care-l trîtă și îl jignește.) Un mo-
ment, domnule căpitan ! (Caporalului,
arătînd spre scăunelul pe care acesta
îl ține în mînă.) Ce-l asta ? !... E prea
înalt, nu vezi ? Cum să se cațăre con-
damnatul pe asemenea... ? Să vedeți voi
ce va zice domnul general, să țineți

minte !... Acuma, ce mai stai ? Marș !
Ce oameni ! Unde nu-i conștiința da-
toriei...

(Masa ofițerilor e din nou luminată,
Gross se ridică și strigă patetic. Bologa
se va apropia încet de locul său de la
masă, reîncepînd să mîrînce în silă, dînd
în cele din urmă blidul deoparte.)

GROSS : Izbînda trebuie să vie ! O crimă
monstruoasă trebuie să nască o por-
nire uriașă de răzvrătire universală...
Trebuie ! Și-atunci, peste tranșeele
pline de sînge, peste granițele brăz-
date cu morminte, toți oropsiții, toți
răzvrătiții își vor strînge mîinile și,
într-un avînt nimicitor, se vor în-
toarce împotriva celor ce-i exploatează
de mii de ani, și în sîngele lor bu-
hăit de trîndăvie vor înmuia steagu-
rile păcii și ale lumii noi !

APOSTOL BOLOGA Lumea urii, ca-
marade ?

GROSS : Ura, numai ura va stîrpi ne-
dreptatea !

APOSTOL BOLOGA Ura naște veșnic
ură. Pe ură nu poți clădi, precum nu
poți pe mlaștină...

VARGA (luînd-o înainte locotenentului
Gross) : Stați !... Dați-mi voie !... Anar-
histul nostru vrea o internațională...
Așa-i, camarade ? (Cu mîndrie.) Ei
bine, uite internaționala !... Uite, tu
ești evreu, domnul căpitan e ceh, doc-
torul Meyer e german, Cervenco e
rutean, Bologa e român, eu sînt un-
gur... Așa-i ? (Către un soldat, care
isprăvește de strîns masa cealaltă.) Tu
ce ești, băiete ?

SOLDATUL (luînd poziție de drepti) :
Soldat !

VARGA (zimbînd) : Firește, toți sîntem
soldați, dar te întreb : ce neam ești ?

SOLDATUL Croat, să trăiți !

VARGA (întorcîndu-i spatele și uitîndu-l
pe soldat în aceeași clipă) : El, va să
zică, croat. Și sînt sigur că dincolo,
în tindă, vom găsi și polonezi, și sirbi,
și italieni, în sfîrșit, toate neamurile,
nu-i așa ?... Și cu toții luptă, umăr la
umăr, pentru un ideal comun, contra
dușmanului comun ! Iată internațio-
nala adevărată, tovarășe ! (Se așază
triumfător, terminîndu-și paharul de
vin și înfigîndu-și o scobitoare între
dinți.)

GROSS : Internaționala crimei !... De-
geaba, tu nu poți pricepe, Varga ! Ne
pierzem vremea. Tu ești băiat de trea-
bă, ești erou, dar încolo...

VARGA : Încolo, adică înspre idelle tale,
nici nu doresc să mă apropii, căci pe
acolo te înfîlnești cu Curtea Marțială...
(Ride mulțumit.)

CERVENCO (*glas tânguitor ca o mustrare tirzie, acoperind chicotitul locotenentului Varga*): Sufărință ne trebuie, multă, imensă... Numai în suferință crește și rodește iubirea cea mare, cea adevărată și biruitoare... Iubirea, oameni dragi, iubirea!

APOSTOL BOLOGA (*însăpămintat de căutătura din ochii ruteanului*): Iubirea... Iubirea...

KLAPKA (*venit în capul mesei, cu un pahar de vin și o bucată mare de pâine în față*): Iubirea... (*Apoi tresare, parcă speriat de propria-i voce*).

CERVENCO: Iubirea, oameni buni!

GROSS: Iubirea voastră ne hrănește cu gloanțe sau spinzurători. Azi — Sloboda, mine — eu, sau poate voi, cei cu iubirea...

VARGA (*grav*): Sper că nu vei face acum apologia trădării!

KLAPKA Dacă în vreme ce tu, aici, suferi sau faci vitejii, niște ticăloși l-ar spinzura acasă pe tatăl tău, sub o învinuire oarecare, spune, erou, nu l-ai imita pe Sloboda?

APOSTOL BOLOGA Adică, tatăl spinzuratului...? (*Cu ochii cli pumnii, întinzând gîtul spre Gross*). Bine, atunci de ce n-a vorbit, de ce?

GROSS (*înăbușit, cu scîrbă*): Și dacă ar fi vorbit? Cel mult o circumstanță atenuantă...

VARGA (*bolborosind, cu o uscăciune ciudată în cerul gurii*): O, o, dar e... este... Nimic nu poate scuza trădarea, și un ofițer care dezertează e mai criminal decît... mai criminal! Și, fiindcă mine dimineață trebuie să fim la datorie, v-aș propune să ne cărăbănim... Nu de alta, dar mi-e teamă că, de vom mai zăbovi mult, aveți să mă convingeți că dezertarea la dușman e o faptă vitejească! (*Încearcă să ridice și, neizbutind, se duce la canapea și-și alege din grămadă mantaua și armele*).

GROSS (*uitîndu-se la ceas, spre Cervenco*): Ce facem? E tirziu... De-abia o să putem dormi trei ore...

(*Varga, Cervenco și Gross ies împreună, salutîndu-și camarazii cam într-o doară. Căpitanul Klapka începe, într-un tirziu, să tamburineze ușor cu degetele pe masă, uitîndu-se pe sub sprîncene la Bologa, care se clatină pe scaun, cu fața crispată de înflorare*).

KLAPKA (*într-un tirziu, doctorului Meyer, care a rămas ursuz și taciturn la masă*): Eu pot sta aici pînă la ziuă, că tot n-am cvartir, iar soldatul îmi păzește în gară bagajele...

(*Doctorul Meyer se ridică fără o vorbă de la masă și țese. Un sublocotenent de infanterie foarte tînăr, care stătuse pînă atunci tăcut la un capăt al mesei și băuse*

cu lăcomie de bețic, mai cere soldatului o sticlă de vin).

Din odaia cea mare de alături se aude o romanță sentimentală cîntată fals și răgușit. Deodată, pinza de lumină albă a unui proiector mătură încăperea, apoi chiar sala cu spectatorii ei. Strînte de lumină, se dezlănțuie bubulturile tunurilor. Ofițeri, soldați, infirmieri năvălesc în sala popotei, demontează în grabă mesele închipuind un soi de parapete, pe urmă se ascund în spatele acestora, îngroziți, cu fețe livide, ca treziți în toiul unui coșmar.)

KLAPKA (*sărînd de pe scaun și lăsîndu-se adăpostit de Bologa în spatele unei mese*): Ce-i asta? Se spune că pe aici e liniște... și cînd colo...

APOSTOL BOLOGA Nu-i nimic... nimic!... Ceva caraghios. Rușii ne stăcîie în fiecare noapte cu un reflector, parc-ar umbla să-și bată joc de noi! Auzi, reflector la niște poziții fixe, unde se cunoaște ori e mușuroi! Ridicol! Absurd și ridicol! Iar noi nu sîntem în stare să le strică jucăria? Parcă ar fi fermecată lumina lor. (*Proiectorul își stinge riul de raze, ofițerii și soldații reapar din locurile unde se ascunseseră de lumină. Cîțiva se dezbracă și își fac patul pe mesele rămase, alții, direct pe podea. Petre, ordonanța lui Bologa, apare cu pături și încropește culcușurile pentru ofițerul său și căpitanul Klapka*).

KLAPKA (*dezbrăcîndu-se pentru culcare*): Ce efect ciudat a avut execuția de azi asupra domnilor! Și doar au fost aduși înadins ca să se întoarcă îngroziți în tranșee și să spună oamenilor că e mai bine să înfrunte gloanțele dușmanului decît ștreangul patriei... Foarte, foarte ciudat...

APOSTOL BOLOGA (*mormăie rugător*): A fost vinovat... Domnule căpitan, a fost vinovat... (*Încearcă sau se prefacă că încearcă să adoarmă. Klapka îl privește din spate*).

KLAPKA Te-am văzut cum te-ai chinuit toată seara... Și acum, noaptea... Și te-am înțeles. Poate că numai eu te-am înțeles, fiindcă eu... Da, da!

APOSTOL BOLOGA (*întorcîndu-se brusc în așternut, pe urmă ridicîndu-se și șezînd pe marginea patului*): Domnule căpitan, cred că vă înșelați, cred că... Nu știu ce vă face să-mi atribuiți...

KLAPKA Trebuie să tăcem! Mereu să tăcem! Altfel...

APOSTOL BOLOGA A fost vinovat, domnule căpitan, a fost vinovat!

KLAPKA (*zîmbindu-i neîncrezător*): Ești o inimă de aur, Bologa, da, da, o inimă... De aceea mi-ești drag ca un frate!

APOSTOL BOLOGA (tulburat, nemaiacum-
sind să-și ordoneze gindurile, dispe-
rat, cu rugămintă fierbinte în voce):
Domnule căpitan, vă rog, am fost
întîli oară în Curtea Marțială, vă rog...
A fost vinovat, domnule căpitan!

(Klapka tace, parcă nu l-ar auzi.)

KLAPKA (după un timp): De la început,
de acolo de sub brațul spînzurătorii,
am înțeles că vezi în mine un duș-
man...

APOSTOL BOLOGA Vă rog, domnule
căpitan!

KLAPKA: Nu protesta! Nu face nimic...
Dumneata ești cu siguranță un ofițer-
model și un patriot incomparabil, dar...
Am cunoscut mulți ofițeri români și
cu toți m-am înțeles ca și cum am fi
fost frați de singe... Nu puteam nimeri
tocmai aici un renegeat!... (Bologa se
ridică, începe să se îmbrace grăbit, în
neorînduială.) Nu te supăra, Bologa...

APOSTOL BOLOGA Nu, domnule căpi-
tan, eu...

KLAPKA: Încearcă să dormi!

APOSTOL BOLOGA (ferindu-și privirea
de a căpi-~~tanului~~): Poate să ne mai
viziteze reflectorul și... ar fi bine să-i
pregătim o primire triumfală... Am
cheltuit zeci de obuze!

KLAPKA Iar lumina lui se plimbă ne-
păsătoare peste cîmpurile brăzdate de
șanțuri...

APOSTOL BOLOGA Azi-noapte l-am
incadrat, și totuși ne-a scăpat! În doi
ani n-am primit nici o observație, și
acum, din pricina unui fleac de...

KLAPKA (ridicîndu-se într-un cot): Nu
te infuria, prietene. Observația nu te
privește pe tine, ci pe mine!

APOSTOL BOLOGA: Pe toți ne privește,
domnule căpitan, și tocmai asta-i...

KLAPKA: Poate că înainte de a lua eu
comanda divizionului! De azi, toată
vina cade numai asupra mea. Am sim-
țit-o foarte bine în vorbele colonelu-
lui, din tonul lui, din... M-a întrebat
pentru ce anume am fost mutat aici,
înțelegi?

APOSTOL BOLOGA: În interes de ser-
viciu, desigur...

KLAPKA (cu ironie amară): În interes
de serviciu, firește. Acum nici nu se
mai ține seama de alte interese, dar
știi, Bologa, noi, cehii, sîntem cam sus-
pectați cu toții, fără osebire, iar eu...
pentru mine primejdia este și mai
mare... știi, sînt căsătorit, am doi bă-
ieți și două fete... (Scoate dintr-un
portofel niște fotografii, pe care i le
arată lui Bologa.) Anul, și copilul!...
Războiul a întrerupt seria... Să știi
însă că fotografiile sînt mizerabile.
Mai ales nevastă-mea... e de o mie de
ori mai bine, delicată, blîndă, fru-
moasă... Din pricina lor, și de dragul

lor sînt cum sînt, Bologa! Altfel,
poate că și eu... Așa, însă, nu pot...
APOSTOL BOLOGA Domnule căpitan,
vă rog, nu trebuie, nu pot să cred că...

KLAPKA Sînt capabil de orice lașitate,
numai să nu mor înainte de a-i îm-
brățișa, să mă pot întoarce la ei... Ce-
vrei! Sînt un nenorocit... Înțelegi?...
O, ciinii! Aștia, ciinii! (Izbucnește în
plîns. Bologa e agitat, privește speriat
în jur. Dintr-o dată, lumina reflecto-
rului șișnește îngrozitoare, incendiind
totul în jur. Sună o alarmă, ofițeri și
soldați sar în picioare, se echează,
un aghiotant sosește în fugă, îl caută
dîin priviri pe căpitanul Klapka, îi
comunică ceva care nu se înțelege în
vacarmul general. Căpitanul, care între-
timp și-a șters lacrimile cu dosul mi-
necii, îi zîmbește lui Bologa, și e si-
lit aproape să-l urle ordinul, cu un fel
de nepăsare bucuroasă, ca pe o glu-
mă.) Ordin, Bologa, trebuie să nimicim
reflectorul!

APOSTOL BOLOGA (în poziție de
drepti): Da, domnule căpitan! lumi-
na! Vedeți, trebuie distrusă, nimi-
cită!... Vedeți?! (Strigă frenetic, cu
ochii ieșiți din orbite, ca un bolnav în
febră.) Hei... Dormiți acolo?... Tuna-
rule! Nu vezi reflectorul?!

(Tunurile încep să tragă în neștire, dar
lumina reflectorului continuă să scormo-
nească văzduhul.)

UN SOLDAT (servant de tun): Nu pu-
tem, domnule locotenent, nu se vede
nimic. Ne orbește!... Lumina asta
parcă ne împietrește pe toți!

APOSTOL BOLOGA (furios): Pe dracu'!
Pe dracu'! Nu sînteți în stare de ni-
mic, asta e! Să vă ia dracul pe toți,
și fie blestemată lumina asta!... (Cău-
tîndu-l pe Klapka, pe care-l zărește,
tremurînd parcă, și trăgînd automat
dintr-o țigară.) Domnule căpitan, ce-
facem, ce trebuie să facem?

KLAPKA (zîmbind prosteste, cu ochii
febrili): Nu știu... probabil nimic, Bo-
loga...

APOSTOL BOLOGA (zgîlțîndu-l de
umeri, ca scos din minți): Dar tre-
buie, trebuie!

KLAPKA Nu pot, nu pot să fac nimic...
Dacă vrei să ucizi, ucide, dar eu nu
pot să fac nimic!... Mă înăbușă lași-
tatea, Bologa! Nu mai pot! Am cre-
zut că, tăinuind-o, voi scăpa de ea, și
acum mă gîtuie... Ai văzut privirea lui
Svoboda, sub ștreang? Toată lumea a
remarcat disprețul, și mîndria! Și nă-
dejdea!... Asta-i moartea noastră ero-
ică! Pe frontul italian, un român a
fost spînzurat pentru aceeași vină...
Am văzut bine, a avut aceeași privire
în fața funiei... Atunci n-am priceput

nimic, din groază și lășitate! Trei ofițeri din regimentul meu, toți cehi, au fost prinși într-o noapte, între linii, cu planuri, cu hărți și cu secrete. Eu eram să fiu al patrulea, dar în ziua plecării am primit de acasă o scrisoare și m-am ascuns că un hoț. Toți, pe urmă am fost socotit complice

și trimis cu ei în fața Curții Marțiale. Și acolo m-am lepădat de ei ca de lepră, am tăgăduit agățându-mă cu disperare de viața asta rușinoasă!

APOSTOL BOLOGA : Domnule căpitan... KLAPKA : Trebuie să nimicim reflectorul, Bologa, frate de suferință! Altfel...

Tabloul 3

Plouă. Tavanul crăpat. Apa se adună picătură cu picătură într-un lighean vechi, ciobit, de faianță. Cițiva soldați spală dușumeaua poteci. Zornăit de căldări, apă, zoaie, bocanci grei, ordine scurte și injurături lungi, cite un fluierat mahmur. Nici o împușcătură, nici un bubuit de tun, de parcă n-ar fi război. Lumină chioară prin geamurile pe care soldații le slobod din obloane.

KLAPKA (intrind oarecum voios și văzându-l pe Bologa învelit în manta, moțând rebegit pe o canapea): 'neața, Bologa!

APOSTOL BOLOGA (sare în picioare, apoi brusc): N-am avut noroc, domnule căpitan. Știi, lumina...

KLAPKA : Cine?... A, da... Ia mai dă-l dracului de reflector! (Se așază, își aprinde o țigară.) Omul cu bubă se sperie de toate umbrele... Știi, povestea cu colonelul nostru... Cînd colo e un om foarte de treabă. A venit pe la mine... Îți închipui tremurături pe capul meu! Eram sigur că vrea să mă pedepsească... În sfîrșit, i-am spus verde pentru ce am fost mutat aici... de frică... bătîndu-mă, firește, în piept că sînt nevinovat... M-a ascultat și la urmă mi-a zis fără pic de imputare, înțelegi, mi-a zis: „Știu. Așa vin nenorocirile asupra oamenilor!“... Și atîta tot! Apoi am vorbit despre Viena, operete, despre americani, în sfîrșit, prietenește... Venise în inspecție. Dar ce inspecție, că nici n-a mai pomenit de serviciu. În schimb, mi-a dat o dovadă definitivă de încredere. O dovadă hotărîtoare!... Acum sînt liniștit...

APOSTOL BOLOGA : O taină...

KLAPKA : O taină oficială!

APOSTOL BOLOGA : Ce importanță are o taină oficială pentru noi? Și încrederea și bănuiala sînt deopotrivă de chinuitoare.

KLAPKA (jovial) : Nu!... Nu! Oameni de treabă sînt pretutindeni și de toate neamurile! Ei bine, colonelul e un om pe cînte, indiferent de situația lui, asta trebuie s-o recunoaștem... Mi-a încredințat un secret... mie, înțelegi, care... Cît despre el, s-a pus cumva în pericol, pricepi? E o chestiune

de uriașă încredere!... Poftim... (Confidențial, aproape 'n șoaptă.) ...Din Italia e pe drum o cîvizie deosebită, ca să ne schimbe.

APOSTOL BOLOGA (plicușit) : Iar noi, hop, pe frontul italian!

KLAPKA (rizind încet) : Nu! Nu pe frontul italian. Pe frontul românesc!

APOSTOL BOLOGA (tresare, parcă n-a înțeles) : Pe frontul... Cum așa?... Nu se poate!

KLAPKA : Ba da!

APOSTOL BOLOGA : Așadar... Pe frontul românesc...

KLAPKA (luîndu-și seama) : Ah, am uitat că tu ești... Iartă-mă, prietene, sînt un...

APOSTOL BOLOGA (încordat) : Nu, nu... va să zică...

PETRE (intrînd cu sufertașul cu cafea aburindă) : Ați primit vreo veste rea de-acasă, don' locotenent?

APOSTOL BOLOGA (năpustindu-se deodată asupra soldatului) : Ce veste, măgarule?! Ce-ți pasă ție!... Numai acasă îți umblă gîndurile!... Acasă! (Soldatul a încremenit în poziția de drepți, în vreme ce Klapka îi ta sufertașul din mîini, toarnă cafea în căni de tinichea și încearcă să-l potolească pe Bologa.)

KLAPKA : Liniștește-te, Bologa, ce Dumnezeu...

APOSTOL BOLOGA : Domnule căpitan!... Adică asta... concepția mea despre viață... s-a ales praful!... Asta e viața, în fața căreia o amărîtă de concepție nu mai face două parale...

KLAPKA : Să lăsăm toate astea, uită!

APOSTOL BOLOGA (neluînd în seamă îndemnul căpitanului și, întorcîndu-se deodată spre ordonanță) : Războiul... Răspunde-mi tu, ce e acesta?... Războiul! Mă înțelegi?... Războiul!

PETRE Pedepsu-lui Dumnezeu, don' locotenent, pentru păcatele oamenilor.

APOSTOL BOLOGA Dar dacă nu-s pedepsiți păcătoșii, ci tocmai cei asupriți ? !

PETRE Moartea nu-i pedeapsă. Viața e pedeapsă. Și numai chinurile trupului și suferințele îndreaptă pe om spre mîntuirea sufletului...

APOSTOL BOLOGA (sfîșiat): Ce mîntuire ? ! Și ce poate răscumpăra crucificarea, dacă-i moartă credința în însuși spiritul celui numit să se jertfească !

KLAPKA (agățîndu-se de un fir de nădejde): Arc el dreptate ! Chiar așa, Bologa ! Omul acesta simplu, confratele tău, soldatul acesta valah are dreptate !... La urma urmei, viața nu merge fără compromisuri, fără jertfe...

APOSTOL BOLOGA Orice... Orice. Numai asta nu se poate... Asta-ar fi o... o crimă...

KLAPKA O crimă imensă e însuși războiul... Iar acest război al Austriei, mai cu seama !... Cînd un popor de același sînge ia armele, știu toți că izbînda va fi spre folosul neamului și, prin urmare, fiecare om poate muri cu credința că s-a jertfit pentru toți !... Dar acum, noi... aici... Ah, Bologa, cu te-nțeleg, totuși voi românii aveți mingîlierea că există și în tabăra cealaltă frați, care luptă pentru mîntuirea voastră !... Pe cînd noi, o, Doamne !... Pentru noi, singurul mijloc de-a fi eroi este să murim spînzurați !

APOSTOL BOLOGA (încercînd să se smulgă din coșmar): Dar dacă eu nu vreau să mor ! Acum trebuie să trăiesc, acum nu mai vreau să mor !

KLAPKA : Atunci ! ?... În mijlocul vîlmășagului de crime, ce mai poate cumpăni o crimă micuță, care-ți strivește ție sufletul ?

(Întră locotenentul Varga, nedormit și nebărbierit, cu mantaua udă și cizmele stropite cu noroi. Nu mai e chiar cocoșul fudul din seara dinainte.)

VARGA : Jo regelt ! Aĵalom magamat, tisedes ur ! *

KLAPKA : Salut, locotenente !

VARGA (lui Bologa, în treacăt): Ce e cu tine, te-ai opărit cu ceaiul ? (Rîde, își dezbracă în grabă mantaua, apucă o cană de cafea, apoi își amintește brusc ceva, scoate de sub veston o carte cu scoarțe vechi.) A, uite, ce mi-a împrumutat pezevenchiul acela de Gross !

(Le citește un fragment dintr-un poem de dragoste de Heinrich Heine.) ...Ce spuneți ?... Poftim, printre tranșee !... N-are gusturi rele, ovreiu ! Micuțul anarhist iubește-n versuri ! (Se ridică, pune casca pe masă.) E clar, Bologa, ori nu ți-a scris drăguța, ori s-a-ncurcat cu un tunar ! (Rîde.) Eu v-am lăsat. N-am ațipit o clipă, am inspectat liniile înaintate... știți... reflectorul...

KLAPKA : Da, desigur !... Reflectorul... Poate, la noapte...

VARGA (rîndînd minzește și trăgînd cu ochiul în direcția lui Bologa): Sper ! E doar sectorul lui Bologa... Dacă n-o fi mai cătrănit pe lună, decît pe amărîta aceea de jucărie rusească !... Servus, Bologa !... Adio, nefericite prinț de Parva ! (Bologa ridică în sfîrșit privirea și tresare, ca și cum abia acum ar fi înțeles ceva din toată vorbăria locotenentului ungar.) Ejen, tisedes ur ! **

KLAPKA S bohem ! ***

VARGA (neînțelegînd): Poftiți ?

KLAPKA (cu oarecare ironie): Auf-wiederschen, und alles gute, mein Leutnant !

VARGA (rîndînd, oarecum complice): Aba !... Und noch was ? (Iese.)

APOSTOL BOLOGA (privind în urma lui, cu ochii la ușa care s-a închis): Am să mă prezint generalului.

KLAPKA Astîmpără-te, te rog ! Nu-l cunoști pe generalul Karg !... Un ciine, un... În loc de orice răspuns, o să te trimită direct la Curtea Marțială !

APOSTOL BOLOGA : Îi voi raporta... În sfîrșit, îi voi mărturisi...

KLAPKA : Ce ?... Ce ? Și în ce limbă, pe-nțeles ?... Nu vezi, chiar noi, care sîntem apropiați prin suferinți comune, și noi trebuie să ne împărtășim în-să nu-i invidiem pe cei care-au murit, Bologa ?... Tu nu știi !... Tu n-ai văzut... pădurea... tu nu știi !

APOSTOL BOLOGA (neînțelegînd): ...Decît să mă duc acolo, mai bine trec lă muscali !

KLAPKA : Ascultă-mi sfatul, prietene... Războiul n-are altă filozofie decît norocul. Poate că te iubește... Nu-l zgîndări, nu-l stîrni, lasă-l... (Stringe mîna locotenentului, îl privește rugător în ochi, apoi își ia mantaua și iese împleticit, de parcă nu s-ar hotărî ncotro să apuce, ori parcă ar fi uitat ceva.)

APOSTOL BOLOGA (ordonanței, care a intrat să strîngă cîmile de pe masă): Știi vestea, Petre ? Mergem acasă, în Ardeal.

* Bună dimineața. Cu respect, domnule căpitan.

** trăiți, domnule căpitan !

*** Cu bine.

PETRE (luminat de bucurie și închinându-se): Bine c-a dat Dumnezeu și Maica Precista, că alții au mai fost cite-o săptămână, unii și mai mult, nu-mai noi parcă sintem ciumați!

APOSTOL BOLOGA (răutăcios): Da' tu ce crezi, că ne ducem să petrecem? Ne ducem tot la bătaie... Ne ducem să ne batem cu românii!
PETRE Mare păcat, don' locotenent...

Tabloul 4

O bubuitură de tun zguduie clădirea, lampa dansează, o cască de oțel clănțane-n cui, un geam sare-n țandări, cade pe alocuri tencuiala tavanului, iar afară se-ntunecă, pare că ziua însăși ar fi fost ucisă, apoi sulul de lumină al reflectorului începe a scormoni sacadat, prin geamuri, încăperea. Soldați și ofițeri năvălesc pe ușă, închid în grabă obloanele. Se dau și se execută ordine care par ilogice, stîrnite mai mult de spaimă și din nevoia de-a face ceva, decît de rațiunea vreunei acțiuni necesare.

Bologa stă împietrit în mijlocul nebuliei generale, de parcă toate acestea nu l-ar privi în nici un fel.

Telefoanele zbirniie, un locotenent de infanterie țipă isteric într-un receptor, apoi se repede spre Bologa.

LOCOTENENTUL DE INFANTERIE :
Hei !... Dormiți aici ?... Tunurile !!! Nu vezi reflectorul ? !

GROSS (fericit și curios, ca un copil):
S-a-ntors, în sfîrșit !... Acum să vă văd, viermișorilor ! (Se repede la o fereastră și se apucă să deschidă oblonul, spre a lăsa lumina să pătrundă înăuntru.) Lăsați, fraților, lumina !

(Ofițerul de infanterie și Varga, care tocmai s-a năpustit pe ușă, îl smulg cu violență de lîngă geamul pe care-l oblonesc în grabă.)

VARGA (lui Gross): Ești nebun ! Nebun de legat !... Bologa !

GROSS (lui Bologa, sarcastic): Haide, fă-ți datoria, ce dracu', supus chezarocrăiesc !

VARGA (dîndu-l la o parte pe Gross):
Bologa, îți ordon !... În sfîrșit, te rog !... Ce înseamnă asta ?

APOSTOL BOLOGA Da... desigur... lumina... (Se ridică deodată, ca și cum și-ar fi amintit ceva important.) ...Lumina ! Indată ! (Își încheie în grabă doi nasturi de la veston, apoi, ca și cum s-ar năpusti prin zidul din față, aleargă pe puntea de scîndură spre mijlocul sălii, în plină lumină a reflectorului, și strigă.) Ordon, distrugeți !... La dracu' lumina asta !... Foc !!!

(Bubuiturile tunurilor se rostogolesc înnebuite peste un nechezat. Poate, undeva, un cal a fost prins între obuze... Apoi nu se mai aude decît ploaia cernută pe țigle și pe căștile de oțel ale ostașilor. Lumina nu mai există.

În încăperea cea mare se aprinde o lampă de gaz. Bologa se apropie încet, cu pas șovăielnic de om rănit sau numai foarte ostenit, se așază pe un scaun pe care ordonanța i-l aduce în grabă. Nimeni nu mișcă, doar un oblon se deschide și se închide singur, ca bătut de vînt.)

LOCOTENENTUL DE INFANTERIE (după o vreme): În sfîrșit, bine c-a dat Dumnezeu de-ați isprăvit cu reflectorul, că era mai mare rușinea...

GROSS: Te pomenești că iei și o medalie de vitejie, fiindcă la noi așa se dau decorațiile... Bravo, filozofule ! Ai mai omorît cîțiva oameni pentru o tinichea !

VARGA : Ascultă, Gross !

GROSS (împăciuit și ironic): Eu execut ordinele, fii liniștit !... Eu săvîrșesc sau ajut barbaria, dar... cu greață, amice !... Nu cu entuziasm, ca alții... Eu nu caut să mă disting... Asta e !... (Lui Bologa.) Să te văd mîine-poimîine, pe frontul românesc... Acolo să te văd...

APOSTOL BOLOGA : Eu nu voi merge niciodată acolo.

KLAPKA (care a intrat mai tîrziu decît ceilalți ofițeri și stătuse deoparte în întunericul din spatele lămpii, lese înaintea și îl îmbrățișează pe Bologa, ca și cum ar dori să-i acopere cuvintele): Acuma pot și eu să te felicit, dragă prietene ! (Deodată îi privește mîinile.) ...Ești rănit !... Lasă, va fi bine... vei vedea... Pentru vitejia...

VARGA (care îl privise tot timpul atent și pătrunzător pe Bologa): În orice caz, eu te felicit, Bologa... Noaptea bună !

(Face stînga împrejur și iese în fața
de repede, dar se ciocnește în ușă cu
aghiotantul diviziei, care, roșu la față,
agită și important, își fosnește pînă în
centrul încăperii mantaua nepurtată prin
tranșee.)

AGHIOTANTUL : Domnul locotenent Bo-
loga !... Excelența-sa... Vine îndată !...
(Privindu-i și el mințile, pe care Bo-
loga abia acum și le ridică încet în
lumina lămpii și le vede pline de sin-
ge.) Ah, sînteți rănit, nu puteți așa !
...Ar trebui... În sfîrșit !... Iată-l !... Ex-
celența-sa ! (Întră generalul Karg, ur-
mat de ceilalți locotenenți, de prețorul
militar și Colonelul.)

KARG (întinzînd mîna) : Bravo, Bologa !
Mi s-a raportat fapta dumitale și am
ținut să te felicit personal... (Își pri-
vește palma murdărită de sîngele de
pe palmele locotenentului. Aghiotantul
îi oferă o batistă impecabilă, cu care
generalul se șterge, zîmbind îngădui-
tor.) Te propun pentru Medalia de
aur... Fii sigur că vei avea-o ! Soldați
ca dumneata ne trebuie... Bravo, Bo-
loga ! Sînt mîndru că am onoarea să
comand asemenea viteji. (Lasă o pauză
tactică, apoi se încruntă ca și cum
și-ar frămînta mîntea să găsească niște
cuvînte mai potrivite, dar nu găsește
nimic și repetă, subliniind tembel și
important.) ...Sînt mîndru... da, foarte
mîndru... (Îi întinde din nou mîna, în-
mănușată acum, gata să-l concedieze.)

APOSTOL BOLOGA (destulă
siguranță de sine) : Excelență, vă rog,
dați-mi voie să vă fac o rugăminte !

KARG (surprins) : Da, da... te ascult. Un
erou... cum nu... toată bunăvoința...

APOSTOL BOLOGA Știu, Excelență, am
aflat, că divizia noastră va pleca în
altă parte peste cîteva zile... pe alt
front...

KARG (privindu-i încruntat pe colonel și
pe aghiotant, care dau din colț în colț,
prefăcîndu-se că nu înțeleg cum ar fi
putut răsufla această taină. În sfîrșit,
acceptă situația) : Exact !

APOSTOL BOLOGA : Atunci, Excelență,
vă rog să-mi faceți favoarea de a mă
lăsa pe mine aici.

KARG : Bine. Deși îmi pare rău că te
pierd. Un ofițer eminent, viteaz...

APOSTOL BOLOGA (simțînd că partida
nu e jucată) : Sau trimiteți-mă în Ita-
lia ! Am fost cîteva luni pe Doberdo
și, la urma urmelor, aș prefera...

KARG : Bine... perfect... Nu pricep, însă,
de ce n-ai merge cu noi ? Divizia mea
are o misiune sfîntă în Ardeal. O mi-
siune măreață... Da ! Dușmanul a pîn-
gărit pămîntul țării. Știi, valahii aceia...

(Își întorcea vorba la mijloc și îl pri-
vește bănuitor.) ...Dumneata ești ro-
mân ?

APOSTOL BOLOGA : Da, Excelență.

KARG (uimit și enervat) : Român !

APOSTOL BOLOGA (încrăcit în po-
ziția de drept, cu pieptul înainte)
Român !

KARG : Da... bine... firește... Dar atunci
mă miră rugămîntea dumitale. Mi se
pare că dumneata faci deosebire între
dușmanii patriei...

APOSTOL BOLOGA : Excelență, am con-
știința împăcată că douăzeci și șapte
de luni mi-am dăruit tot sufletul și
entuziasmul. Azi, însă, mă aflu într-o
imposibilitate morală...

KARG : Ce ? !... Imposibilitate de care ?...
Ce vorbe sînt astea ? ! Cum îndrăz-
nești ? !... Eu nu cunosc asemenea
fleacuri ! Asta ascunde doar lășitatea
unor oameni fără sentimente patrio-
tice !... Auzi, imposibilitate morală !...
Nu cunosc, înțelegi ? ! Nu vreau să
cunosc ! (Bologa încercă să se scu-
ze ori să protesteze, dar generalul nu-i
permite.) Nu-ți dau voie să mai vor-
bești, ai înțeles ? Fiecare cuvînt al
dumitale ar merita un glonte !... Uite
pe cîme am propus eu pentru Medalia
de aur ! Gîndurile ce se ascund în do-
sul vorbelor dumitale sînt criminale !
Poftim, Medalia de aur ! Glonte, nu
medalie ! (Karg se întoarce furios spre
ușă, vînturînd evantaiul ofițerilor
care se năpustesc îngroziiți în urma lui.
Bologa încearcă să-l ajungă, deși mer-
sul îi provoacă evident dureri.)

APOSTOL BOLOGA : Mi-am îngăduit să
vă vorbesc ca de la om la om, Exce-
lență !

KARG (din prag) : Eu nu stau de vorbă
cu astfel de oameni ! (Aghiotantului,
sever.) Notează-l pe locotenentul Bo-
loga. E primejdios !

(Ofițerii îl urmează pe Karg, în afară
de Gross, care rămîne lipit de zidul de
lîngă ușă, și de Cervenco, pe o canapea
din umbra încăperii. Ordonanța Petre se
așează ghemuit sub una dintre ferestre,
cu mantaua locotenentului său pe ge-
nunchi.)

CERVENCO : Prostii !... Nu-i nimic... To-
tuși, îmi pare rău că-ți nimicit reflec-
torul !... Nu știu de ce... Ați ucis lu-
mina, Bologa !...

APOSTOL BOLOGA (bătîndu-se încet cu
palma în piept) : Aici e lumina... (În-
cearcă să revină spre scaun, dar îl pă-
rădesc puterile, un firicel de sînge i se
prelinge din colțul gurii și se prăbu-
șește.)

Iarnă. O cameră din casa groparului Paul Vidor din Lunca, amenajată vremelnic pentru a împlini rostul de spital de front. Varga și Bologa, în paturi albe, cu tăblițe negre deasupra capetelor, pe care sînt scrise numele răniților. Prin ușa din spate se zărește un coridor, unde o fată, Ilona, spală podelele. Uneori se oprește din lucru și iscodește nețemătoare și grijulie odaia răniților, gata parcă să surprindă un sunet ori un gest de suferință.

VARGA Ce ai, Bologa ?... M-ai exasperat cu muțenia. Nu mai vrei să vorbești cu mine, ori mă urăști ?

APOSTOL BOLOGA (fără să întoarcă privirea) : Nimic, nimic...

VARGA Atunci, de ce taci, camarade ? Spune ceva, orice, te rog din suflet !... (Sare din pat.) ...Mi s-a urit de moarte cu doctorii, cu bandajele și cu surorile de caritate !... (Îi vine o idee care-l face să zîmbească.) Hei, fetițo !

ILONA (din ușa coridorului) : Da, domnule !

VARGA : Ia vino-ncoace ! (Fata se execută în grabă, ștergîndu-și mîinile de șorț. Varga, arătîndu-i-l pe Bologa.) Domnul locotenent e rău... (Ilona privește îngrijorată fără să priceapă pe de-a-ntregul vorbele ofiterului.) Adică, nu se simte tocmai bine !... Ba chiar al dracului de rău !

(Ilona se apropie încet de patul lui Bologa și îl privește în tăcere, apoi îi vorbește aproape în șoaptă.)

ILONA Domnule ofițer, dumneata ești bolnav... Ești galben și ostenit... trebuie să te odihnești.

APOSTOL BOLOGA (iritat, printre dinți, privindu-l furios pe Varga) : Ascultă, fetițo, altă treabă n-ai, decît să te ții de capul meu ?

VARGA (rîzînd) : Așa, așa, dă-i înainte, bravo, micuțo !... Ia te uită cine te face să cîmți, dragă prietene !

APOSTOL BOLOGA Asta cine naiba mai e ?

VARGA Fata celui mai de seamă om din această parte împuțită a frontului !

ILONA (rușinată și inciudată) : Domnule ofițer, nu se cade...

VARGA : Ia auzi !... E fata groparului, camarade !... Să te faci să mori de ris ! Asta știu că a văzut multe !... Hai, distrează-l pe domnul locotenent, frumoaso !

(Ilona se zbate să scape din mîinile locotenentului. În ușa apare un bărbat voinic ca un urs, cu fața înroșită de gerul de afară, groparul Paul Vidor.)

VIDOR : Ilona !... Haide, șterge-o ! Ce mai cauți aici ? (Intră, descoperindu-se.)

Altă treabă n-ai decît să stai pe capul domnilor locotenenți ? (Ilona fuge, roșie de rușine, cu lacrimi în ochi. Vidor, încurcat, ca țăranul între domni, dar cu oarecare viclenie în ochi.) Oare de-o mai fi cu pacea, domnilor ofițeri ?... Multă durere și multe necazuri sînt, așa-i ! Măcar de le-ar da Dumnezeu celor mari milă și înțelepciune, să bage sabia în teacă și să ne scape de pieire... Că ei stau acolo și dau porunci, iar oamenii suferă și se chinuiesc și mor...

(Bologa tace închis în muțenia lui, cu pleoapele strînse. Varga și-a aprins o țigară și rinjește bine dispus. Groparul îi salută și iese, dînd ușor din cap, ca și cum și-ar răspunde singur la multe întrebări.)

VARGA (către Bologa) : Ei, ce-ți spuneam ? !... Iar fata merită toată atenția. Cred că te place, Bologa !... Dă-i bătaie ! Așa-i la război !... O fi fost prietena multor ofițeri ! (Bologa geme și se acoperă pe față cu pătura.) Te doare ceva ?

APOSTOL BOLOGA Nu mă doare nimic... nimic...

VARGA (încercînd să-l tenteze cumva) Să vezi ce m-am gîndit eu ! Dacă izbutim să vorbim cu generalul, îl convingem că merităm și noi un concediu, după aproape cinci luni de spital și suferințe, nu-i așa ?... Eu am mare încredere în Karg, deși e sever și neînduplecat ! Cu siguranță că s-a interesat de noi ! Îl cunosc...

APOSTOL BOLOGA (trăgîndu-și pătura de pe față și zîmbînd) : Da, generalul s-a interesat mai cu seamă de mine. M-a trecut la coloana de muniții... E firesc, după discuția aceea... Mi-a scris Gross.

VARGA : Gross ! Gross !... M-a plictisit jidanul, cu teoriile lui anarhice !... Nu poți vorbi trei minute cu el, fără să-și bată joc de ce avem noi mai sfînt, țară, credință, trecut... A-nceput să-mi fie greață și frică. (Ride, la urma urmelor ca de un fapt neimportant.) Dacă aș fi nevoit să stau mult în tovarășia lui, m-aș pomeni într-o bună zi că mi-am pierdut și eu toate sentimentele patriotice !...

APOSTOL BOLOGA : Acestea trebuie să reziste oricărei ispite.

VARGA Așa se zice, dar, în realitate, nimic nu rezistă la infinit... Picătura de apă găurește stinca !... Parcă tu nu te-ai schimbat ? Poate că nu-ți dai seama...

APOSTOL BOLOGA : M-am schimbat, așa e.

VARGA (*revenind la căpățiul acestuia și răsfoind o carte dintre cele pe care Bologa le ține alături de pat*) : Cărți, dragule, cărți !... Ce-ai găsit în ele ?

APOSTOL BOLOGA : Am căutat în cărți. Și n-am găsit. Am căutat explicații și dovezi... Nicăieri n-am aflat de ce binele nu e bine pretutindeni și totdeauna... În toate, omul pare izolat de viața adevărată, singuratec și abstract ca o formulă matematică, de parcă viața s-ar modela după dorințele și concluziile cuiva... Viața merge înainte, nepăsătoare, sfârșind nu numai sistemele savanților, ci chiar mințile oamenilor, plâsmuind în fiecare clipă situații noi, idei noi... Un capriciu al vieții, a pus față în față milioane de oameni, pe care i-a însemnat cu moartea în frunte, silindu-i astfel să descopere în sufletele lor taine nebănuite și să ia hotărâri neașteptate.

(*Doctorul Meyer apare neobservat de cei doi ofițeri în ușa sălii și intervine, ca și cum ar vrea să împiedice un conflict care-ar putea să se-aprindă.*)

DR. MEYER : Iată salonul minunilor cerești ! Pe cît vîd, am să vă dau pașaportul în curînd, domnilor !... Afară e încă iarnă, ce-i drept, dar ar trebui să vă mai dezmoțiti oasele, locotenenților !... Ar fi foarte, foarte bine... dacă nu pe front, atunci măcar prin parc... iar dacă nu, atunci măcar prin seră...

VARGA (*sare în sus, înțelegînd vorbele doctorului ca pe o aluzie nedorită*) : Ia stai, doctore !... Nu poți să ne trimiți numaidecît în luptă !

DR. MEYER : Desigur... negreșit ! Intrucît depinde de mine, firește... Decizia e însă în alte mîini, iar dumneavoastră sinteți bărbați și ni se repetă întruna că e mare nevoie de ofițeri... pretutindeni !

VARGA (*furios*) : Am înțeles ! (*Se concentrează o clipă, se calmează, izbuște chiar să-și zugrăvească pe chip un zîmbet și continuă calm.*) Am înțeles, doctore...

(*Dr. Meyer iese. Bologa începe deodată să fredoneze un cîntec.*)

VARGA (*dîndu-și drumul din nou*) : Ce dracu', de cîntece îți arde ? !

APOSTOL BOLOGA : Mă bucur din inimă, amice ! (*Intonează o arie dintr-o operetă italiană.*) „Război, război, război, 'nainte la război !!!”

VARGA (*îl atacă brusc, zgîlțindu-l de umeri*) : Bologa !... Sentimentele tale mi se pare că sînt nefirești... Ia seama !

APOSTOL BOLOGA (*ironic și stăpînit*) : Mă ameninți ?

VARGA : Sentimentele tale te mină drept în brațele dușmanului !

APOSTOL BOLOGA : Care dușman ?

VARGA : Dușmanul țării, oricare ar fi !

APOSTOL BOLOGA : Ascultă, Varga... Tu ai fost odinioară om și te lăudai că sub mundirul militar vei purta veșnic o inimă. De aceea îți zic acum dă la o parte rațiunea cazonă, și spune ce-ai face tu, dacă, de pildă, fiind în armata rusească, te-ar trimite să te bați cu ungurii, care-au pornit să te dezrobească ?

VARGA (*încurcat, iritat*) : Nu-i așa, nu-i deloc așa ! Mai întîi patria !

APOSTOL BOLOGA : Nu ocoli întrebarea ! În asemenea cazuri nu pot fi două răspunsuri !

VARGA : Există o lege pentru toți și o singură datorie !

APOSTOL BOLOGA : Lege, datorie sînt valabile numai pînă în clipa cînd îți impun o crimă față de conștiința ta !... Nici o datorie din lume n-are dreptul să calce în picioare sufletul omului !

VARGA : Atunci, bănuielele mele... Atunci, umbli cu gînduri de dezertare ? !...

APOSTOL BOLOGA : Gînduri !... Gîndurile sînt schimbătoare... Cine știe ?... Sînt sigur că în sufletul tău...

VARGA : Te-nșeli ! Eu nu te voi aproba niciodată.

APOSTOL BOLOGA (*zîmbind*) : Da ?... Fii sigur că n-am să-ți cer aprobarea ! Cel mult, de s-ar întîmpla să trec prin sectorul tău, și dacă aș avea ghinionul să te întîlnesc... Dar atunci, cine știe, poate că am vorbi altfel...

(*Un bărbat slab ca o umbră, într-un palton vechi, cu un geamantan ros în mînă, trece uneori prin dreptul ușii, afară, pe coridor, ferindu-se parădă să fie văzut de cei doi, atras cu toate acestea de discuția lor. Varga îl observă.*)

VARGA (*celui de afară*) : Hei, tragi cu urechea, civilule ? !... (*Omul face un vag gest de scuză și dispare.*) Să te ferească Dumnezeu, Bologa ! Te-aș aresta și te-aș împușca ! Chiar dacă mi-ai fost prieten...

APOSTOL BOLOGA Fii liniștit... Am să mă feresc de sectorul tău ca de foc. Ești mulțumit?

VARGA (nu mai știe ce să creadă): Tu poate glumești, dar eu...

APOSTOL BOLOGA (sec): Nu glumesc deloc!

VARGA (alb la față): Astea-s prostii, prietene...

APOSTOL BOLOGA (ochi în ochi, zimbând cu vagă șiretenie): Așa-i... Prostitui...

(Groparul Vidor intră cu necunoscutul în palton ponosit. În spate, Petre, ordonanța lui Bologa, ducându-i geamantanul.)

VIDOR Dumnezeu e preot... Îngăduiți să se-nălzească o țiră înainte de drum... Să nu vă supărați...

BOTEANU Jo estet kivanok... *

VARGA (trăgându-și mantaua peste plajama și pornind nervos spre ușă): Al dracului popă... ăștia aduc ghinion... (Iese.)

(Preotul Boteanu se așază pe un scaun din colțul încăperii. Ilona intră în fugă, cu o cană de cafea aburindă, pe care i-o pune preotului în față, apoi vine spre patul lui Bologa, unde începe să deretice și să-i aranjeze pernele.)

ILONA Bocsánatot, kérek !...

APOSTOL BOLOGA Românește nu știi, fetițe?

ILONA Știu puțin, dar pe-aici în Lunca toată lumea mai mult ungurește vorbește, ...așa-i obiceiul... Altminteri, la noi biserica e românească. Și popa în românește face slujba totdeauna, numai predica o spune pe ungurește, ca să pricepem mai bine... (Dindu-și seama deodată că a vorbit toate acestea față cu preotul.) Iartă, părinte... (Lui Bologa.) Știi, dumnealui e părintele... (A terminat treaba și țese, după ce sărută mina preotului.)

APOSTOL BOLOGA (privindu-l abia acum atent pe preot și recunoscându-l): Constantine! (Se apropie de Boteanu și aproape că strigă, prinzându-i mâinile.) Așa-i că nu mă mai cunoști, părinte?

BOTEANU (palid, de parcă ar fi fost surprins în greșală): Domnule locotenent...

* Bună seara.

** Iertați, vă rog !

APOSTOL BOLOGA Amintește-ți, am fost colegi de liceu!

BOTEANU Apostol... Da, așa e... (Privind în grăiorat spre ușă.) S-au întîmplat atâtea de-atunci, prietene!

APOSTOL BOLOGA Și ce cauți pe-aici, omule?

BOTEANU M-au chemat... știi, un muribund, un om bolnav, sau... un condamnat, cine știe?... Omul nu mai are mult de trăit...

APOSTOL BOLOGA (așezându-se alături): Așa !... Și cum e satul tău, Constantine?

BOTEANU Cum să fie?

APOSTOL BOLOGA E românesc?

BOTEANU Parte și parte, dar pe aici și românii știu ungurește...

APOSTOL BOLOGA : ...Poate... Dar dacă așa, mîine-poimîine, rămiți fără parohie?

BOTEANU (murmură încurcat): Cam așa-i, ce-i drept... Ce să facem? Noi n-avem nici o putere și nici nu ne putem amesteca. Destul ne zdrăbește viața, de mă mir cum o mai putem duce în spinare...

APOSTOL BOLOGA (pricepînd ceva din teama și reținerile prietenului): Ți-e frică, părinte?

BOTEANU (ocolește răspunsul): Eu vin de departe... Am fost la Debrețin... închis... Acum m-am întors. Încă nu mi-am văzut nevasta și copiii... ei sînt sănătoși... m-au așteptat.

APOSTOL BOLOGA (încinzînd ușa din fundul salonului): Spune!

BOTEANU (ostînd): Ce să-ți mai spun? Eu vin de departe... Acum s-a terminat. (Privindu-l pe Bologa, care i s-a așezat dinainte și parcă-l roagă, silindu-l astfel să continue.) Cînd au intrat oștile românești, autoritățile m-au ridicat împreună cu trei țărani fruntași... Am fost transportați în Țara Ungurească, pe lângă Debrețin... M-am rugat, m-am umilit, Apostole!... În zadar... Ba că românii sînt suspecti, ba că aici e linia frontului... Acum mi-au dat drumul să mă-ntorc acasă. Dar mi-au spus: „Numai să te porți bine, părinte, auzi, să te porți bine !...”

APOSTOL BOLOGA : Așa... Apoi să știi, Constantine, că am să vin pe la voi, să vorbim mai mult...

BOTEANU (speriat, mai cu seamă de intrarea neașteptată a lui Varga, cu dr. Meyer și cu Vidor): Mă rog... Chiar mi-a scris preoteasa că umblă mulți militari prin casa noastră, că doar azi așa sînt vremurile...

VIDOR : Veniți, părinte... e gata...

(Cei doi ies pe coridor.)

VARGA (fluturînd o hirtie, flutură vesel, își scoate cufărul cazon de sub pat și

își ia schimburi curate, centironul, cascheta): Gata!... Ți-am spus? Karg e un inger!!! (Iese.)

DR. MEYER (*apropiindu-se de Bologa și scofînd și el la iveală o hîrtie, pe care o despătorește tacticos*): Uite leacul-minune, prietene! O lună de concediu de convalescență... (Ilona intră aproape zburînd cu uniforma lui Bologa.) Bravo! La patru pleacă un tren!... Ce, nici nu te bucuri? Poftim recunoștința militară!

APOSTOL BOLOGA (*încet*): Aș vrea să mor, doctore!...

DR. MEYER Prostii!... Ține minte ce-ți spune un doctor ursuz și amărît moartea cea mai eroică nu prețuiește în realitate cît viața cea mai ticăloasă!... Drum bun!

(Bologa rămîne pe marginea patului, cu hîrtia oficială în mîini. Dr. Meyer se îndreaptă spre coridor, Ilona îi taie calea.)

ILONA Dar oare se mai întoarce aici, domnule doctor?

DR. MEYER: Desigur!... N-ai grijă, că nu fuge!

(Dr. Meyer iese, Bologa își prinde capul în mîini și se leagănă încet. Ilona se apropie îngrijorată, nu mai contează nimic, nici măcar apariția ordonanței în pragul ușii.)

ILONA (*prinzîndu-i mîinile în palme, mîngîindu-l*): Ce caldă ți-e mîna... (Ia o sticlucă de pe noptieră, toarnă cu mîini tremurînde într-o linguriță.) Acum trebuie să bei din zeama asta, că-i dulce... am gustat-o și eu...

APOSTOL BOLOGA (*privind-o în ochi, de parcă ar vedea-o pentru prima oară*): Lasă, Ilona, trece... (O mîngîie.)

PARTEA a II-a

Tabloul 6

Parva. Casa Bologa. Zori de zi. De afară se aude hămăitul unui dulău bătrîn. Voci. Apoi tăcere.

RODOVICA (*somnoroasă*): Cine-o fi?

MARIA: Deschide ușa, nu mai tot întreba!

RODOVICA (*crapă ușa cu teamă*): Tulai, doamnă, tulai și vai de mine, c-o venit domnișorul!

APOSTOL BOLOGA (*intră vesel, urmat de Petre, care gîfite sub povara geamantanelor*): Bună dimineața, Rodovica!

RODOVICA (*încearcă să-i sărute mîna, în timp ce Petre o cîntărește din priviri*): Tulai, domnișorul!

MARIA (*în capul gol, cu fața albă ca hîrtia, se uită de parcă nu îndrăznește să dea crezămînt ochilor, apoi izbucnește în lacrimi*): O, dragul mamei, scumpul mamei!... (Îl îmbrățișează îndelung, murmurînd vorbe și crimepe de fraze fără legătură. După ce se potolește, servitoarei.) Rodovico, ce stai ca o toantă? Du-te fuga de ațîță focul, să pregătim ceva de îmbucat domnișorului!

PETRE (*salutînd în poziție de drepti*): Sărut mîinile, doamnă!

MARIA: Să fii sănătos! Așază bagajele colo lingă ușa, și odihnește-te oleacă! Să mînlînci și tu, că pe urmă o să poci acasă...

PETRE (*ștergîndu-și sudorile de pe frunte*): Ba eu, doamnă, mai bucuros aș porni la drum, să nu mă apuce moleșeala, că mai am o postată bună pînă peste apă...

MARIA: Așa-i, bine zici, că tu ești de peste Someș... Te-am uitat, Petre, uită-te-ar necazurile... (Deschide obloanele ferestrelor.)

PETRE (*grăbit, cu ranița în spate*): Sărut mîinile, doamnă! Să trăiți, domnule locotenent! La revedere...

APOSTOL BOLOGA: Condu-l, Rodovico! (Cei doi ies, în timp ce Apostol își învîrte privirile prin casă, căzut parcă într-o lume străină.)

MARIA (*intr-o exaltare vorbărească*): Presimțeam eu c-o să vii, dragul mamei,

că, vai, cită grijă ți-am mai purtat de când am aflat prin ce-ai trecut... Tot așteptam scrisori de la tine, și tot nimic, de chiar Marta s-a minunat, ce să fie? Apoi m-am sfătuit cu Domșa, și am socotit că ai trecut în țară, la ai noștri... Doar auzisem pe-aici că ai venit să vă bateți cu românii, Doamne ferește-ne și iartă-ne! Bine că ai stat pe loc, că de puneau mina pe tine, păteai ca bietul protopopul nostru Groza, pe care l-or ridicat noaptea și l-or dus... (*Observă privirile obosite, plutitoare ale băiatului.*) Tu mă auzi?

RODOVICA (*dă buzna cu mîncarea*): Vezi, doamnă, cît de adevărate-s semnele la om? Toată dimineața mi s-a bătut ochiul drept, și iată că Dumnezeu ne-a trimis bucurie în casă!

MARIA (*nemulțumită că i-a luat vorba din gură*): Ia mai taci, Rodovico, că semnele-s de la diavol!

APOSTOL BOLOGA (*mîncînd*) Dar Marta ce face, mamă?

MARIA (*puțin încurcată*) Face bine, dragul mamei, că-i sănătoasă și tinăra... Ce să-ți mai spun eu, că ai s-o vezi tu, și... Unde umbli, Rodovico? (*Aceasta nu-i răspunde.*) Să-ți facem patul? Îi fi tare obosit...

APOSTOL BOLOGA Acasă, lingă tine, în ziua asta de primăvară? Nu, mamă! Dar parcă vroiai să-mi spui ceva despre Marta.

MARIA (*ca să evite discuția*): Rodovico, unde ești, Rodovico?

RODOVICA (*din curte*): Aici sînt! (*Intră gîfîind.*)

MARIA: Ai legat cîinele?

RODOVICA: Nu l-am legat, doamnă, c-am fost la domnișoara Marta, s-o anunț că...

MARIA (*nemulțumită*): Dar cine ți-a dat misiunea asta? Cine...

APOSTOL BOLOGA: Las-o, mamă! Zi, Rodovico, ai găsit-o acasă?

RODOVICA: Păi, unde să fie, așa de dimineată!? Eu m-am gîndit că dacă sînteți logodiți...

APOSTOL BOLOGA: Ce?

RODOVICA: Așa, ca tinerii... vi-i dor.

MARIA (*furioasă*): Taci, toanto! Du-te și leagă cîinele, nu-ți mai băga nasul unde nu-ți fierbe oala! (*Rodovica iese bombănînd, Apostol se ridică în picioare.*) Poate era mai bine să mergi tu la Domșa, s-o vezi, să...

APOSTOL BOLOGA: Ba, dacă i-i dor, să vină ea...

MARIA (*surprinsă de vocea fiului*): Nu cumva, dragul mamei, pe-acolo, pe front...? Ori pe la spitale... Ai cunoscut o altă fată?

APOSTOL BOLOGA (*surprins, la rîndul său, de intuiția mamei*): Da... una mai simplă, mai sinceră, mai... O cheamă

Ilona...

MARIA (*mirată*): O unguroaică?!

APOSTOL BOLOGA: Dragostea nu se împiedică de nație...

MARIA: Poate pe front, că pe-aici... Stăpînirea pune nația ei înaintea dragostei, și a credinței în Dumnezeu... Altfel nu-l băgau în temniță pe bătrînul Groza, pentru că n-a uitat la bătrînțe ceea ce te învăța tatăl tău cînd erai copil...

APOSTOL BOLOGA: „Să-ți faci datoria totdeauna și nu uita niciodată că ești român”.

MARIA: Și nici honvezii n-ar fi îndrăznit să...

APOSTOL BOLOGA: Ce honvezi? (*Peste întrebarea lui se aud din curte chîcotele și vorbe în ungurește, hămăitul cîinelui, apoi bătăi în ușă; se grăbește să deschidă.*)

MARTA (*în bluză albă, dantelată, cu o pălărie mică, de sub care se zburlesc cîrlionții castanii*): Jo regelt kivanok! Szivesen latunk, ketves Apostol! * Dă-mi voie să ți-l prezint pe domnul locotenent...

OFITERUL DE HONVEZI (*fercheș, spîlcuit, pudrat, poartă pe braț pardesiul Martei; salută ceremonios, zîgănindu-și pîntenii*): Tohany...

APOSTOL BOLOGA (*bucurînd, se ferește să-i strîngă mina Martei, întinsă spre el — apoi, masinal, îi apucă degetele*): O, domnișoară... nici nu mă așteptam să... Ia-tă-mă, sînt zăpăcit...

(*Maria vede și ascultă totul, încremenită, apoi pleacă izbucnind în plîns.*)

MARTA (*întorcîndu-se spre ofițer*): Uite, logodnicul meu, pe care-l cunoști din cîte ți-am povestit despre el! (*Zîmbindu-i forțat lui Apostol.*) Să știi că dumnealui mi-a ținut tovarășie toată iarna, altminteri m-aș fi prăpădit de urît. De altminteri, și el e logodit, așa că... (*Ride forțat. Cei doi, încurcați, fac o ușoară plecăciune.*) N-ai fost deloc sînguincios cu scrisorile... Dar eu nu m-am supărat, ci am plîns mult din pricina... Din pricina ta, mai ales de cînd am aflat ce-ai suferit. Cinci rani și cinci luni de spital, îngrozitor! Domnul Tohany m-a asigurat mereu că o să vii în concediu de boală, și eu nu l-am crezut deloc...

OFITERUL DE HONVEZI Persze... **

APOSTOL BOLOGA (*cu pumnti împietriți*): Șezi, M... M...

* Bună dimineața vă dorim! Bine ai venit, dragă Apostol!

** Adevărat.

MARTA (incercind să se descurce): Mai bine mi-ai spune cînd ai de gînd să vii pe la noi, ursuzule! Și tata te așteaptă... Dacă de mine nu ți-e dor defel! (Își pipăie insistent înelul de logodnă.)

APOSTOL BOLOGA (face același gest): Desigur... trebuie să vin. Dar mai tirziu puțin... Nu mă vezi în ce hal sînt?

MARTA (ridică ochii, într-o sfidare drăgălașă): Pînă la noi faci vreo treizeci de pași... Și-apoi, nu ești așa de slab să nu poți ieși în lume... Te-ai făcut doar mai rece și mai morocănos...

APOSTOL BOLOGA (acces de furie, scoate înelul din deget și i-l aruncă în față): Ia-ți ofițerul, ia-ți înelul și pleacă, să nu te mai văd! Afară!... Afară!... Afară!... (Honedul duce mîna la sabie, Marta se sperie și-l trage spre ieșire. Apostol urlă din pragul ușii.) Ingrozitor!... Ingrozitor!

(Cortină de întuneric, sugerînd trecerea timpului.)

MARIA (așezînd masa, tresare cînd aude bătăi puternice în ușă): Cine e?

DOMȘA (năvălește în casă, cu fața roșie și asudată, cu ochii umflați): Iartă-mă, dragă doamnă, că vin așa... Te rog din suflet...

MARIA Dar ce s-a întîmplat?

DOMȘA: Nu m-aș fi așteptat să-mi facă Apostol una ca asta, pentru nimica în lume, doamnă, îți jur! Atîta încredere am avut într-însul, și-acum parcă mi-a dat cu barosul în frunte, zău așa, dragă doamnă! (Grăsunul asudă tare, în timp ce Apostol, netulburat, continuă să se lupte cu un picior de găină.)

MARIA Adu, Rodovico, o farfurie! Hai, domnule Domșa, poștește cu noi la masă!

(Invitația ei și răceala lui Apostol provoacă o nouă abureală de sudori pe obrajii avocatului.)

DOMȘA (mulțumind Mariei printr-un surris disperat, se întoarce spre Apostol): Știi bine cît te prețuiesc, dragul meu. Altfel nici n-aș fi venit, după gestul tău, care m-a jignit, Apostole, foarte... foarte rău...

APOSTOL BOLOGA (ridică ochii la el și-l privește cu o liniște neclintită): Era datoria mea să fac gestul, domnule Domșa!

MARIA Ia loc... ia loc, uite colea... O, Doamne, cum m-am speriat, și nici barem nu știu de ce!

DOMȘA (cu o scăpărare de nădejde): Cum? Nu știi nimic? Nu ți-a spus Apostol? A, zi, nu știi?... Apoi stai,

dragă doamnă, să auzi și să te crucești, nu alta!

APOSTOL BOLOGA: Domnule Domșa... MARIA Las' să-mi spuie, dragul mamei!

DOMȘA (atent să nu-l supere prea tare pe Bologa): După ce Marta a avut atenția delicată să vie să-i zică ea bun soșit...

APOSTOL BOLOGA În ce limbă?

DOMȘA (ce face că nu aude): Ea nu s-a uitat la etichete și la mofturi, iar el i-a înapoiat înelul de logodnă... Biana Marta a leșinat, și cu drept cuvînt, căci asemenea palmă poate să știrbească reputația unei fete și să-i compromită viitorul...

MARIA Amîndoi sînt tineri, și...

DOMȘA Pentru o copilărie, ar fi păcat să se despartă o pereche așa de potrivită...

APOSTOL BOLOGA (cu un calm imperturbabil) Hotărîrea mea e nestrămutată, domnule Domșa! Și e nestrămutată fiindcă n-o mai iubesc pe domnișoara Marta!

DOMȘA (căscînd ochii mari): Cum n-o mai iubești? De ce?

APOSTOL BOLOGA (se șterge la gură cu șervetul, se uită surizător la măcăsa, care șade năucită pe scaun): De ce? Pentru că n-o iubesc!

DOMȘA (se ridică în picioare): Asta nu se poate! Nu se poate! Asta nu-i cauză serioasă! Pentru închipuiri copilărești nu se poate zdrobi norocul unei fete! Spune și dumneata, doamnă, că doar ești femeie înțeleaptă și ai văzut multe în lume, spune, se poate?

MARIA Cred că lumea n-a prins încă de veste...

DOMȘA Dacă știe Rodovica, știe tot satul!...

(Cortină de întuneric. Muzică. Decorul, ușor modificat, devine sediul Căzinei din Parva. Încep să se strîngă notabilitățile locale.)

PĂLĂGIEȘU (luîndu-l amical de braț pe Domșa): E adevărat ce-am auzit, domnule avocat?

DOMȘA Din păcate, da! Și știi pentru ce-a vrut s-o dezonoreze?

PĂLĂGIEȘU Vreo gelozie...

DOMȘA Nu, domnule, e atît de absurd! N-ai să crezi pentru că fetița a vorbit ungurește... Așa-i că-i fantastic?! Dar era de față un ofițer care nu știe altă limbă! Sînt și eu român, am pre-

tenția să măcerd foarte român, dar asemenea manifestări bolnăvicioase... s-a trezit în el șovinismul tatălui său, care a stat doi ani în temniță, cu Memorandumul...

PĂLĂGIEȘU Eu nu voi permite nimănu-i, nici tatălui meu, să tulbure liniștea cetățenilor! Știu, chestiunea e foarte delicată, fiind vorba de o neînțelegere de natură intimă, în care statul n-ar avea chemare să se amestece...

DOMȘA (*observând că toată lumea se uită spre ei, vorbește în șoaptă, insinuant*): El strecoară în suflete credința condamnabilă că n-ar putea fi român onorabil cel ce întrebuințează cu predilecție limba statului...

PĂLĂGIEȘU Vina e cu atât mai primejdioasă cu cât autorul și purtătorul ei este un ostaș, care, tocmai dimpotrivă, ar avea sfânta obligație de a ridică moralul cetățenilor... Afacerea asta e mai gravă decât chiar predicile care-au prilejuit internarea protopopului Groza... Ce zici, dacă l-am reclama superiorilor, să-l rechem pe front?

DOMȘA (*prudent*): Cred că ar fi mai recomandabil, deocamdată, o aplanare pașnică...

(*Apariția lui Apostol le întrerupe conversația.*)

APOSTOL BOLOGA Salut înalta societate!

PĂLĂGIEȘU Salut, amice ingrat!

DOMȘA Salut! (*Se întoarce cu spatele și se îndreaptă spre colțul sălii, în care se joacă domino sau cărți.*)

PĂLĂGIEȘU Ca prieten din copilărie și de mai tirziu, trebuie să observ că strașnic te-ai mai schimbat, frate! Nici nu te mai recunosc...

APOSTOL BOLOGA (*nerăbdare, ascuțită ca briciul*): Ce vrei, Alexandre? Spune, haide, ce vrei?

PĂLĂGIEȘU: Eu? Eu ce vreau?... Nimic. Adică, mai nimic... Întîi să te văd și apoi... să vorbim! Mă așteptam, spun drept, la o întîlnire mai...

APOSTOL BOLOGA (*îmbîlînzit brusc*): Iartă-mă, Alexandre, te rog! Dacă ai ști cîte chinuri îmi zdrențuiesc sufletul de cînd am venit acasă...

PĂLĂGIEȘU Cine-i de vină, Apostole? Crezi că eu nu știu?! Eu?... Crezi că se mișcă ceva aici fără știrea mea?... Dar tocmai de aceea trebuie să repari, Apostole! Negreșit trebuie să repari, în interesul tuturor... (*Bologa se așază la masă, ca să-l asculte mai atent.*)

Prin dibăcia mea, prin munca mea, am creat aici o atmosferă patriotică absolut necesară în vreme de război, ca și de pace... Și-acum, căzuși tu, ca un bolovan într-o apă liniștită, și-ai tulburat-o. Ai dat prilej de fleacăreală, de aprobări și dezaprobari, în sfîrșit, tulburare și iar tulburare... Un ofițer care vine de pe front nu poate să aibă atitudinea ta fără a-i demoraliza pe unii și ațîța pe alții. Îți dai seama, cred, ce-nseamnă asta... Nu ce spui, ci tocmai ce nu spui... e lignitor și păgubitor!

APOSTOL BOLOGA (*cu dinții încleșați*): Așa ai glăsuț și cînd l-ai trimis în închisoare pe bătrînul Groza?

PĂLĂGIEȘU (*aspru*): Pedecapsa crimei n-are nevoie de justificare, căci crimă poartă în pîntecele ei pedecapsa! De altfel, eu niciodată nu mă justific, pentru că, înainte de a face un pas, judec... Eu niciodată, mai ales dacă aș fi ofițer în armată, n-aș rupe logodna cu o fată numai fiindcă a vorbit ungurește, Apostole!

APOSTOL BOLOGA (*cu buzele albe, cu ochii aprinși, cuprins parcă de friguri*): Nu?

PĂLĂGIEȘU (*se scoală în picioare, ca să-l domine*): Nu! De aceea ești dator să dregi ce-ai stricat prin nesocotință! Sîntem prieteni și te sfătuiesc prietenește să...

APOSTOL BOLOGA (*se ridică și el de la masă, se apropie de Pălăgieșu, palid la față ca un cadavru, murmurînd înăbușit*): Tu? Tu? (*Cu o tuțeață fulgerătoare îi repede un pumn îngrozitor în gură, șoptind ca ieșit din minți*): Tu? Tu?... Mișelule!... Mișe... (*Notarul se clatină, ca și cum l-ar fi trăsînit din senin. E buimăcit. Din buza plesnită îi curge singe pe bărbie. O secundă rămîne cu ochii holbați la Apostol.*) Ieși, mișelule! Ieși!

DOMȘA (*sare în apărarea notarului*): De ce dai, Apostole?!

PĂLĂGIEȘU (*îndreptîndu-se spre grupul jucătorilor de cărți*): Tilharul! Trădătorul! Agitatorul! O să-l învăț eu minte, de-o să mă pomenească cît va trăi!

APOSTOL BOLOGA (*în drum spre ieșire*): Scuzați-mă, domnule Domșa! Îmi pare rău...

DOMȘA (*derutat*): Dar cu Marta cum rămîne?

APOSTOL BOLOGA (*din pragul ușii*): La revedere! Am primit ordin să mă întorc pe front...

Casa gospodarului Paul Vidor, împărțită în două : o încăpere de dormit, alta, cancelarie de lucru. Apostol Bologa intră urmat de ordonanță. Obloanele deschise. Lumină multă de primăvară. Miros tulburător de flori.

APOSTOL BOLOGA Hai, Petre, hai mai repede !

PETRE (*tîrînd geamantanele*) Sint grele, ca lăzile de muniții...

APOSTOL BOLOGA : Le-a încărcat mama cu ouă roșii... Ai auzit ce spunea la despărțire...

PETRE (*memorie bună*) : „Ia seama, dragul mamei, că miine intrăm în Săptămîna patimilor ! Du-te la biserică, du-te și nu-l uita pe Dumnezeu !”

ILONA (*apare ca o umbră fierbinte*) : Istenem, uite, domnul locotenent !... Ai și venit ?... Tata zicea că mai ai vreo trei zile...

APOSTOL BOLOGA (*tulburat, se uită recunoscător la Ilona*) : Am venit... (*Îl urmărește din priviri pe Petre, care începe să desfacă bagajele și să așeze lucrurile cum fuseseră cu o lună în urmă.*)

ILONA (*ca și cum ar răspunde la o întrebare*) : De cum ai plecat dumneata, m-am culcat eu aici, c-a vrut să se culce ofițerul care-a venit în locul dumitale, dar și tata a zis că mai bine să mă culc eu, că dumneata tot trebuia să te întorci și de ce să o ia un străin și s-o strice, cînd dumneata azimiine... (*Se oprește roșie foc, parcă i-ar fi spus o taină grozavă. Apostol, ca să nu-și trădeze emoțiile, trece în camera-cancelarie.*)

SERGEANTUL (*tresare, se ridică, de la masa plină de hărți și hîrtii, salută cu mîna la cozoroc*) : Să trăiți, domnule locotenent !

APOSTOL BOLOGA (*îi întinde mîna, apoi își aruncă ochii, indiferent, prin hîrtii*) : Cum merge slujba ? Ce s-a mai întîmplat pe-aici ?

SERGEANTUL : Ca pe front, multe și mai nimic... Domnii ofițeri au întrebat mereu de dumneavoastră...

APOSTOL BOLOGA (*cu gîndul la odaia unde rămăsese Ilona și de unde Petre nu se mai urnea, ca și cum n-ar fi vrut să-l lase singur*) : O să-i văd acum pe toți, o să... (*Trece în camera alăturată.*) Bine, Petre... ajunge... lasă că mai faci și altă dată... Ajunge...

PETRE : Apoi am și isprăvit, don' locotenent ! (*Iese, ușurat. Apostol se învîrte tăcut prin casă. Ilona nu știe ce să facă cu mîinile, se uită la el cu o curiozitate înfricoșată, așteptînd din*

clipă în clipă să se-ntîmple o minune. Bărbatul se așază pe o laviță și-i spune cu glas rece și străin.) Dar tatăl tău ce-a mai dres de cînd am plecat ?

ILONA (*cu mîndrie grăbită*) : Tata ce-a făcut, zici ? Apoi, munca și necazurile, ce crezi că-i nimic ? Că doar avem și noi niște pămînturi, ca oamenii de treabă, și trebuie să muncim cum putem dacă vrem să trăim... (*Din ogradă se aud zgomote.*) Dar dumneata ce-ai mai făcut pe acasă, bine ?... E frumos pe la dumneavoastră ?

APOSTOL BOLOGA Ca și pe-aici, Ilona... Doar că la noi e mai departe războiul... puțin mai departe...

ILONA (*ascunzîndu-și întrebarea într-un zîmbet*) : De noi știu că nu ți-a fost dor, vezi bine... Cum să-ți fie dor, că acasă omul...

APOSTOL BOLOGA (*zîmbînd, cu voce groasă*) : Mi-a fost dor de tine, Ilona !

ILONA : Vai, Istenem, am avut o presimțire grozavă c-ai să te-ntorci înainte de-a se împlini vremea și de trei zile am așteptat toate trenurile, nu știu de ce... toate, toate trenurile, toată ziua...

APOSTOL BOLOGA (*se ridică brusc în picioare, sperînd fata*) : Multumesc... Ilona... pentru că... (*Ridică mîna, o mîngîie, apoi îi cuprinde mijlocul. Fata se lasă moale în îmbrățișarea lui, cu o rămășiță de protestare supusă.*)

ILONA : Vai de mine... Că și dumneata, zău așa... (*Patimă furioasă, citeva clipe. Apoi Ilona își vine în fire, se smulge ca o șopîrlă, își potrivește năframa pe cap și piere pe ușă afară.*)

APOSTOL BOLOGA (*se uită împrejur cu frică, parcă s-a trezit într-o casă străină*) : Ce-nseamnă romantismele astea caraghioase, de licean amoretat ? ! Atîtea mofuri, atîta zburciură pentru... (*Se uită neliniștit pe fereastră, în curtea din care se aude vorbă.*) Unde s-a dus Ilona ? Dacă nu mi-ar fi dragă... (*Se îndreaptă precipitat spre cancelarie.*)

SERGEANTUL (*același salut cazon*) : Domnule locotenent, tocmai a întrebat de dumneavoastră la telefon aghiotantul regimentului...

APOSTOL BOLOGA : Bine, o să-l sun eu... Tu de ce nu mai ieși la soare, băiete ?

SERGEANTUL (contrariat) Dacă îmi permiteți, vă mulțumesc... (Își prinde cureaua în catarame și iese. Apostol învârtie insistent manivela telefonului de campanie, apoi țipă în receptor.)

APOSTOL BOLOGA Alo, aici locotenentul Bologa! Cu domnul aghiotant al regimentului... Da, aștept... Vă salut, domnule aghiotant! Vreau să știți că, în urma ordinului telefonic, am sosit în Lunca! Sper, camarade, că nu mai e nevoie să mă prezint în persoană... Apropo, spune-mi, prietene, de ce mi-ai mincat trei zile din concediu? N-aș putea afla și eu? (Numai pentru sine.) M-o fi pîrit oare Pălăgieșu? (Tare.) Da, o să-nreb la divizie... Aufwiedersehen! (Învârtie iar manivela telefonului.) Alo, cu aghiotantul generalului, vă rog! Da, aștept... (Pentru sine.) Lașul ăsta cu spinare de trestie... (Tare.) Da, aici locotenentul Bologa! Domnule aghiotant, aș putea să aflui de ce am fost rechemat cu trei zile mai devreme din concediu? Cum? Ordinul. Excelenței-sale generalul Karg? Și-atunci, să mă prezint Excelenței? Nu? Mă veți chema, la nevoie? Bine... Da... Evenimente mari? Da, toată lumea la datorie... (Părăsește telefonul, îngrijorat.) Ce evenimente?... Te pomeniști că se pregătesc luptele cu românii?! (Sună telefonul.) Alo, da, locotenentul Gross nu se află aici... Da, o să raportăm, cînd vine... (Se trezește studiind cu atenție o hartă nouă, sosită în lipsa lui, cu situația exactă de pe front. De afară se aude vorbă. Tre sare. Apoi iar liniște.) Da, așa hartă mai zic și eu! Se poate citi locul tuturor unităților, începînd de la companie... (Scoate un creion și urmărește pe hartă.) Uite, ce mai cotituri pînă la primele linii!... Dacă ții drumul principal, uite, dai tocmai la husarii descălecați... Dar escadronul lui Varga?... Al treilea... Uite-l!... Ce curios e aici frontul... Ei pe o muchie, ceilalți pe o altă muchie de munte, și, la mijloc, gol... gol... peste o mie de metri... iată, pe aici aș putea trece, dacă... (Din curte se aude glasul Ilonci: „Poftiți pe-aici, domnule, poftiți!”) Unde umblă fata asta?! Parcă ar fugi de mine...

(După cîteva clipe intră locotenentul Gross.)

GROSS În sfîrșit, prietene, ai venit?

APOSTOL BOLOGA (îi strînge mîna):

Da, domnule locotenent! M-au chemat din ordinul generalului... A, da, să nu

uit, vă caută telefonice de la regiment... GROSS Să mă caute! Acum, de cînd lucrez la amenajarea depozitului, toți mă caută, toți mă întreabă...

APOSTOL BOLOGA De, pionierii sint acum...

GROSS Da... Dar ce crezi, Bologa, c-am uitat imputarea ta de odinioară...

APOSTOL BOLOGA (nedumerit) Ce imputare?

GROSS (aproape batjocoritor): Ei, nu-ți aduci aminte? Apoi da, firește, atunci numai de frontul românesc tremurai, și poate nici nu ți-ai dat seama ce mi-ai spus... dar eu n-am uitat, amice! Mi-ai spus că sint laș... pentru că una vorbesc și alta fac...

APOSTOL BOLOGA (murmurî rușinat): A, da..., da... adică nu tocmai laș... în sfîrșit, atunci aveam atîta venin în inimă, dragul meu...

GROSS (aprig, infuriat parcă de sfiala camaradului): Sint laș, chiar ipocrit, recunosc! Fiindcă nu mi-a sosit încă vremea!... Dar cînd va sosi vremea, voi fi cumplit. Bologa, n-ai grijă! Acum primesc ordinele, scrișnesc din dinți și execut... Nu mă plîng și nu plîng pe nimeni ci adun picăturile de ură pentru ziua care va veni negreșit, care se apropie... Aici, orice sinceritate întîmpină numai gloanțe. Altfel lășitatea mea e o armă de luptă și de rezistență... Trebuie să rezistăm pînă cînd va răsări soarele nostru, trebuie să rezistăm și să trăim dacă vrem să răsară soarele!

APOSTOL BOLOGA (buiăcit, cu tristețe): N-ai să fii fericit niciodată, Gross, din pricina urii tale!

GROSS Nici n-am nevoie de fericire... cel mult, de răzbunare! Fericirea e pavăza lășității, pe cînd răzbunarea...

APOSTOL BOLOGA (îl intrerupe zîmbind): E tot un fel de fericire...

GROSS (supărat): Firește, dacă înțelegi așa fericirea... Atunci cînd ți-e sete, fericirea e un pahar cu apă!

APOSTOL BOLOGA (cu, o ușoară mustrare): Fericirea e totdeauna iubire!

GROSS (rîzînd ironic): Și iubirea e Dumnezeu... Da, da, cunoaștem!... Începutul și sfîrșitul e Dumnezeu, fiindcă habar n-avem de unde venim și unde mergem și, prin urmare, înlocuim întînzericul cu un cuvînt mare și gol...

APOSTOL BOLOGA (întîrît): Cînd simți pe Dumnezeu în sufletul tău, nu mai ai nevoie de explicații... Cînd crezi aieva, te-ai ridicat deasupra vieții!

GROSS (foarte serios) Ai înnebunit, Bologa?

APOSTOL BOLOGA: Veșnic te chinuiește rostul vieții, dacă n-ai pe Dumnezeu în suflet, și niciodată nu știi unde-i binele și unde-i răul, căci ce-a fost bine azi, mîine va fi rău...

GROSS (fil privește cu dispreț, zimbitor, cu mirare, adînc indignat): De mii de ani se zbugiumă omul implorînd bine-facerile Dumnezeului iubirii, și din an în an e mai rău! Fiindcă iubirea e zestrea fricoșilor și a neputincioșilor... Victoria creștinismului a fost dobîndită prin umilință și lașitate, de aceea a întronat pe pămînt domnia falsității, prefăcătoriei, nedreptății... Dumnezeul iubirii a ucis mai mulți oameni decît toți ceilalți zei împreună!

APOSTOL BOLOGA (netulburat): Iubirea n-a ucis niciodată, Gross! Numai oamenii ucid, în numele ei! Dar cînd va veni adevărata stăpînire a iubirii...

GROSS (il întrerupe): Dragul meu, stăpînirea iubirii adevărate nu poate veni niciodată, pentru că ar fi o absurditate. Cînd s-ar convinge omul că în afara vieții de aici, a vieții noastre pămîntești, îl așteaptă, dincolo de moarte, o viață nouă, fericită, în clipa aceea, da, cu adevărat s-a sfîrșit rostul nostru pe pămînt. De ce aș trăi eu aici, în ticăloșie, cînd, cu ajutorul unui glonte, pot ajunge, într-o secundă, în împărăția fericirii? Cine crede sincer în viața de apoi și totuși tinjește aici, e imbecil, prietene!

APOSTOL BOLOGA Cine crede aieva e unit cu Dumnezeu, aici ca și dincolo.

GROSS (disprețuitor): Da, da... așa vorbiți de două mii de ani! Mereu cu iubirea în gură și cu sabia în mînă! Mereu ipocrizia... (*Se plîmbă prin odă-ita strîmtă.*) Iubirea a dat faliment, ca și umilința, smerenia... omul vrea să fie acumă mîndru și stăpîn și egoist, să lupte și să-și biruiască vrăjmașii, oricare și oriunde ar fi ei... De aceea trebuie să măturăm ruinele din sufletul omenesc și să pregătim venirea zeului nou, care nu cere închinare și înjosire, ci luptă și inimă dîrză! Pînă azi ne-a fost rușine de ura din sufletul nostru, deși e soră bună cu iubirea. În locul ipocriziei, trebuie să vie franchetea, chiar brutală! Numai ura va zdrobi minciuna care otrăvește lumea!

APOSTOL BOLOGA (uluit, aproape înspăimîntat): Bine, Gross, credeam că ești socialist și că...

GROSS (îi ia vorba din gură): ...că sub eticheta mea se pitește tot un fel de fățarnicie? Dar meritul cel mai mare al socialismului, în istoria omenirii, este tocmai îndrăzneala de-a propăvădui pe față ura, de-a împărți pe oameni în două tabere, care să se urască în veci! Pe cînd diversele forme ale creștinismului măcelăresc omenirea în numele iubirii, noi am declarat fără ipocrizie că urîm pe cei puternici și pe cei mincinoși, că vom lupta împo-

triva lor fără cruțare pînă îi vom doborî. Voi vorbiți de iubire și Dumnezeu, dar numai ca, sub scutul lor, să puteți urmări mai lesne alte scopuri, nemărturisite! Tu însuși ești o pildă vie, un caz interesant, Bologa, să nu te superi...

APOSTOL BOLOGA (surprins): Ce „caz”?

GROSS: Tu, în străfundul sufletului tău, ești un mare șovinist român. Nu protestă, c-așa e cum zic!

APOSTOL BOLOGA (indignat): Ba protestez! Tu confunzi românismul meu firesc cu...

GROSS (tăios): Nu confund nimic! Împrejurările te-au aruncat în război, ca și pe alții, și șovinismul, hai să zicem românismul tău, a fost nevoit să pună, rînd pe rînd diferite măști ca să poată scăpa de primejdie. Ai fost crou, te-ai distins prin vorbe și fapte... pînă cînd războiul sau soarta sau dracul, dorind să-și bată joc de tine, te-a trimis deodată în fața românilor tăi... N-am să uit niciodată disperarea ta cînd te-am întîlnit pe frontul rusesc, fîi aduci aminte... Ai fi ucis bucuross și cu entuziasm o mie de muscali sau italieni, numai să nu fii silit a trage în ai tăi... Acuma ai născocit iubirea și pe Dumnezeu... pînă se va ivi un prilej bun să-ți iei tălpășița...

APOSTOL BOLOGA (pierdut într-un val de scîrbă): Ura te orbește, Gross, și te face să vezi năluciri!

GROSS (cu un suris satisfăcut): Acuma mă urăști, Bologa. Dacă ai fi sincer cu tine însuși, s-ar cuveni să-mi mulțumești că ți-am recunoscut taina cea mare... Nu știu dacă alții vor fi tot atît de înțelegători ca mine, Bologa!... Eu cel mult te voi compătimi cînd generalul...

APOSTOL BOLOGA: Ți-a spus generalul ție că eu...?

GROSS: Nu generalul, ci aghiotantul, prietenul tău...

APOSTOL BOLOGA (cu îngrijorare în glas): Dar mie mi-a spus adineauri, la telefon, că nu știe nimic! (*Sună telefonul.*) Da. Cu locotenentul Gross? (*Acesta face semne cu mîna că nu e acolo.*) Cînd o să vină o să vă raportăm... (*Inchide telefonul.*) De ce mă obligi să mint?

GROSS: Ca să-ți pot spune totul pînă la capăt... Așadar, dragul meu, te-aș jigni dacă aș lua în serios metamorfoza ta religioasă, fiindcă, pentru mine, adevărații credincioși sînt sau proști, sau șarlatani! Prost și șarlatan nu ești, prin urmare ar trebui să te cred smințit, ca Cervenco... Și, încă, Cervenco, prin paroxismul iubirii pentru iubire, e mai aproape de mine decît oricare alții. El iubește așa de mult omenirea, încît, în realitate, urăște pe toți oa-

menii, convins că numai el e om adevărat... L-am văzut ieri și m-a mișcat... E aici, în spital, cu un glonte în plămîni... Să-l vezi cu ce pasiune suferă... Parcă ar fi Mintuitorul, care vrea să răscumpere păcatele omenirii întregi a doua oară... Și doctorul Meyer, crede că, cel mult în zece zile, trebuie să moară, sărmanul mintuitor!... *(Îl observă pe Bologa obosit și indiferent.)* Deci, cam astea aveam să-ți spun... La revedere și drum bun! *(Iese grăbit.)*

APOSTOL BOLOGA *(stupefiat)*: Cum, adică, drum bun?! Da... Poate are dreptate... *(Trece în camera alăturată, unde o surprinde pe Ilona lipită de ușă.)* Ce faci tu aici, Ilona?

ILONA *(plecînd ochii și ocolîndu-l)*: Mi-e frică de dumneata...

APOSTOL BOLOGA *(o îmbrățișează)*: Șireato, șireato! Dar eu tot te-am văzut din cancelarie... Pe tine te văd și prin ziduri... Spune-mi, de ce te ascunzi de mine?

ILONA: Lasă-mă... Trebuie să mă duc la biserică... e Vinerea mare... Denii... Și poimîine sînt Paștile...

APOSTOL BOLOGA *(îi privește sîinii gata parcă să spargă lai bărbul cu care e îmbrăcată)*: Ilona, am să te aștept de la biserică... *(Cu ochii aprinși în ochii ei speriați.)* Trebuie să vii, Ilona... acumă trebuie... de la biserică... negreșit... te aștept...

(Ilona încearcă să treacă. El îi aține calea, o stringe brusc în brațe, o sărută prelung. Fata, cu brațele moarte, murmură aproape deznădăjduită.)

ILONA: Doamne... Doamne, iartă-mă! *(Cu pași moi se îndreaptă spre ieșire.)*

APOSTOL BOLOGA: Să vii, Ilona... Ilona! *(Apoi strigă în neștire.)* Petre!... Petre!... *(Ordonanța apare în pragul odăii, crezînd că s-a înșimplat ceva. Apostolul își vine în fire, se uită foarte vesel la Petre.)* Ce faci, Petre?... Gata masa? Mi-e foame, Petre, și sînt așa de mulțumit, așa de...

PETRE *(grav)*: Am pregătit tot, don' locotenent... că pe urmă să mă pot duce la biserică...

APOSTOL BOLOGA: Bine, bine, Petre... Du-te... unde vrei!... *(În timp ce ordonanța se grăbește să iasă.)* Toți, toți mă părăsesc în Vinerea patimilor... *(Din camera alăturată, sună insistent telefonul.)* Te pomenești că sergentul mă consideră pe mine de strajă la telefon... *(Trece în cancelarie.)* Alo, da, locotenentul Bologa... Nu, locotenentul Gross nu-i aici. *(Trîntește receptorul în furcă. Cînd se întoarce, vede stupefiat în ușă capul locotenentului de husari Varga.)*

VARGA *(în glumă, dar cu o privire isco-*

ditoare): Servus, Bologa! Te-am așteptat să te arestez... Se vede însă că ți-ai mutat gîndul...

APOSTOL BOLOGA *(zîmbeste încurcat, caută un ton glumeț)*: A, n-ai uitat convorbirea de-atunci? Ei, da, am lipsit la apel... Crezi că de-aici încolo e prea tirziu?

VARGA *(devenînd serios)*: Nu știu... Tu trebuie să știi...

APOSTOL BOLOGA *(cu același zîmbet)*: Așa-i, frontul e mare, prietene... De ce număidecît pe la tine?

VARGA: Firește... negreșit... Dar eu te-am așteptat, nu știu de ce... așa... *(Îi scutură mîna lui Apostol.)* La revedere... Am să te aștept, Bologa!... Fii sigur, am să te aștept... *(Trîntește ușa.)*

APOSTOL BOLOGA: N-o să-ți fac eu tocmai ție plăcerea asta! *(Trece în cameră, s-așază la masă, începe să mînnince.)*

VIDOR *(intră fără să bată la ușă, ca în casa lui)*: Poftă bună, domnule locotenent! Cînați așa de devreme?

APOSTOL BOLOGA: Azi se mînnincă o singură dată, de post, și puțin...

VIDOR: Ori nu se mînnincă deloc... cum fac eu...

APOSTOL BOLOGA: Dar dumneata nu te duci la slujba prohodului?

VIDOR: Mă duc și eu, da' am vrut mai întîi să trec pe-acasă, să te întreb cum stăm cu pacea... că pe-aici iar se aud vesti de bătălii...

APOSTOL BOLOGA: Noi vom afla cei din urmă pacea, fiindcă pacea o fac cei ce n-au cunoscut războiul!

VIDOR *(pe gînduri, oftînd)*: No, apoi om mai vedea... *(Se ridică și pleacă.)*

APOSTOL BOLOGA *(pe gînduri, cu ochii după gropar)*: Vom mai vedea... *(Gong. Trecerea timpului. Închide obloanele. Aprinde o luminare, încearcă să citească, se enervează, trîntește cartea pe laviță, se plimbă de ici-colo, ca și cum ar vrea să grăbească mersul vremii.)* Dacă nu vine Ilona, înseamnă că nu mă iubește, și-atunci... *(Se aud glasuri pe uliță.)* Ar trebui s-o aștept afară... *(Pași lîngă ușă. Clanșa se mișcă fără zgomet. Apare Ilona, nehotărîtă, speriată. Apostolul o prinde în brațe, o saltă de la pămînt.)* Ilona, sălbateca mea!

ILONA: Mi-e frică... mi-e frică... iartă-mă! *(Simte că nu mai are nici o putere, îngîmă cu patimă.)* De-acum, nu-mi pasă... chiar să mă omoare!

(Apostolul o leagănă în brațe, se îndreaptă spre pat. Luminarea abia mai pîlpîie, apoi se stinge încet. Prin întuneric, se aud vocile celor doi: „Dragul meu”, „Draga mea”... Cînd lumina zorilor năvălește prin geamuri, Apostolul se plimbă prin cameră, scrîbit de sine.)

APOSTOL BOLOGA Am năvălit ca o vijelie în viața ei, am răscolot-o și nu m-am gândit decît la mine...
ILONA (se trezește, sare speriată din pat, i se agață de gît): Iartă-mă, dragul meu drag!...
APOSTOL BOLOGA (o ridică în aer) Nu-ți pare rău, Ilona?
ILONA (cu hotărîre): Nu!
APOSTOL BOLOGA Ai încredere în mine, Ilona?
ILONA (cu înflăcărare): Da!
APOSTOL BOLOGA Atunci, du-te și cheamă-l aici pe tatăl tău!
ILONA Istenem, dar ce ai cu el? Nu cumva...?
APOSTOL BOLOGA Du-te, fato, nu mai întreba! (Ilona iese tremurînd de emoție. El trece în cancelarie, unde sergentul îl salută respectuos. Cu ochii pe aceeași hartă nouă. Tresare, ca urmărit din toate părțile.) A mai întrebat cineva de mine, sergent?
SERGEANTUL Nu, să trăiți!
APOSTOL BOLOGA: Bine, foarte bine... (În camera de-alături se aud pașii și bolboroselile groparului.) Dacă mă caută cineva, spune-i să revină... (Trece alături.)
VIDOR (spaimă amestecată cu șiretenie) M-ai chemat, domnule locotenent...?
APOSTOL BOLOGA (hotărît) Băde, mi-e dragă Ilona și vreau s-o iau de nevastă, dacă vrea și ea și dacă mi-o dai și dumneata! (Groparul se uită lung în ochii lui, fără să clipească, fără să răspundă, parcă n-ar fi înțeles nimic.) Îmi trebuie răspunsul acum, numaidecît! Să nu crezi că mi-a trăs-nit prin cap așa... M-am gândit bine și am cumpănit...
VIDOR (întoarce ochii spre ferestrele dinspre ogradă, ostează, se scarpină în ceafă, clatină din cap, se uită pieziș la ofițer): De... domnule locotenent, vorbă mare ai spus, recunosc, că știm

și noi omenia și cuviința, măcar că sintem oameni de rînd... Apoi, nu zic, ți-o fi ea dragă dumitale, fata, dar și eu sint om bătrîn și am pățit multe, și cu lingura cea mare am înghițit ne-cazurile, și de-aia cred că nu-i pentru dumneata fetișcana noastră... Că ea, sărăcuța, nici avere n-are, nici învățată nu-i, și nicidecum nu se potrivește cu dumneata, domnule locotenent!

APOSTOL BOLOGA (tulburat, ca și cînd nu s-ar fi așteptat la împotrîvire) Fiindcă mi-e dragă, ne potrivim...

VIDOR (se mai scarpină în cap, îl cerce-tează din ochi pe locotenent, nehotărît, bănuitor. În sfîrșit, merge la ușă și strigă din prag): Ilona!... Ilona!... Ia vino-neoace, iute!

ILONA (sosește îndată, întrebătoare, cu degetele murdărite de vopseaua ouălor roșii) Ce-i, tată? De ce m-ai strigat?

VIDOR: Auzi, domnul ofițer te cere de soție... (Fata izbucnește în lacrimi.) Hai, răspunde, te învoiești? (Ilona plînge, nu răspunde.) Ne pierdem vremea de pomană, domnule locotenent. Muierca — tot muierca, din lacrimi n-o scoți nici cu șase boi... De altminteri, ce să mai lungim vorba, că fata trebuie să facă precum îi poruncească eu! (Se mai uită o clipă în ochii lui Apostol, apoi se duce la el cu mina întinsă.) Mare cinste ne faci, domnule locotenent... De-acu numai să fie într-un ceas bun și cu noroc, să ne trăiți!

APOSTOL BOLOGA (luminat de bucurie, se apropie de Ilona, care își acoperă obrajii cu șorțul, plîngînd): Ilona! Vrei să fii mireasa mea, Ilona? (Ea își dezvelește fața și-i răspunde printr-o privire fierbinte, împodobită cu un suris de fericire. Apostol o sărută, fără sfială, pe obrajii umezi de lacrimi.) Atunci să mergem la preotul satului, să ne logodească!

Tabloul 8

Lumina se ینگă cu întunericul. Curtea bisericii din satul Lunca. Țărani și soldați, printre care și sergentul ungar de la cancelaria lui Bologa și ordonanța Petre, se îndreaptă, cu luminițele galbene, plîpînde, în mină, spre ușa ferecată a bisericuței de lemn. Apostol Bologa și Ilona se află în fruntea lor, cu două luminări mari de nuntă. El potrivește coronița de flori pe creștetul fetei. Amestec ciudat de voci, de șușoteli, de comentarii, în legătură cu logbda lor, care le apare tuturor neobișnuită și nepotrivită.

ILONA (tremură, se stringe aproape de Bologa): Am venit prea devreme. Părintele vrea să sfîrșească liturghia cînd se crapă de ziua...

APOSTOL BOLOGA Mai bine mai devreme decît prea tîrziu! Ca-n toate ale vieții... (Acțiunea se mută în casa preotului Boteanu, din care vedem

două încăperi, asemănătoare cu ale casei groparului. Vidor, întunecat la față, se apropie de Apostol și începe să-i șoptească ceva la ureche. Locotenentul îi spune: „Lasă-le mai târziu!” Din camera vecină se aude plînsul de copil. Apostol o strînge pe Ilona, cu dragoste disperată): Puil de căprioară!...

ILONA (mîndră de parcă ar vedea-o întreaga lume): Da, așa-i zice domnul părinte preotesci, căprioara mea...

VIDOR Pe asta mic l-o născut cînd era popa închis...

APOSTOL BOLOGA O femeie rară! Ea a fost norocul părintelui Constantin...

BOTEANU (se reîntoarce cu patrafirul după cap): Da, Apostole, adevărat... Știi unde-am cunoscut-o?

APOSTOL BOLOGA Dacă nu la Năsăud, la Gherla...

BOTEANU: Da, la balul teologilor din Gherla, binecuvîntat să fie!

VIDOR Păi, o cunoaștem și noi, că-i fata popii ăl bătrîn...

BOTEANU Care a murit în anul cînd ne-am cunoscut... Nu-ți poți tu închipui, Apostole, ce înseamnă o femeie care te iubește pînă la sacrificiu!

ILONA (ca speriată): Că și eu...

BOTEANU Preoteasa mea e dintre femeile acelea! Las' că e și fată cultă, a învățat patru ani la Blaj... (Își dă seama de situația stînjenitoare a lui Bologa și se grăbește să repare ceva.) Da... iubirea e una și nedespărțită, ca și credința! Prin iubirea adevărată, sufletele unite se apropie de tronul ceresc...

APOSTOL BOLOGA Noi ne iubim, Constantine, și ne grăbim să-ți cerem binecuvîntarea...

BOTEANU: Dacă-i așa, sărutați crucea și îmbrățișați-vă! (Cei doi execută cu entuziasm porunca.) În ceasurile acestea de de răscruce...

VIDOR (emoționat, cu lacrimi în ochi): Da, domnule părinte, că tocmai am venit din Făget, de la soru-mea, unde șade generalul ăl mare...

APOSTOL BOLOGA (supărat): Ți-am spus să le lași mai târziu!

ILONA (plîngînd): Tată...

BOTEANU (scofînd și împăturind patrafirul): Hai, poftiți de luați loc, să cinstim cu un pahar de vin ceasul acesta de fericire... (Intră preoteasa, cu o sticlă plină și cu paharele, strălucitoare de nerăbdare să vadă mirii.) Uite, căprioară, prietenul nostru și-a ales mireasă pe Ilona!

DOAMNA BOTEANU Felicitări! Mă bucur mult! Ilona e fată cuminte!... (O îmbrățișează, îi strînge mina lui Bologa. Așază pe masă mîncarea.) Să ne iertați, domnule Bologa, la noi totul e ca la țară și ca la război. Altădată aveam și noi mai bine, dar cît a fost popa internat, cîntanele ne-au prăpădit...

BOTEANU (o mîngîie): Lasă că-i bine, căprioară! Doar Apostol ne știe, nu-i străin... Ehe, tu erai în fașă cînd noi puncam lumea la cale în Năsăud...

VIDOR (obsedat): Așa-i cu războiul ăsta... că azi-noapte au fost prinși niște țărani...

BOTEANU (voind să ferească femeile de vești triste): Poate vă retrageți voi dincolo, să-i arăți Ilonci pruncii...

DOAMNA BOTEANU Ba lăsați-ne s-auzim și noi, să înțelegem ce se-ntîmplă! Prunci știe ea cum se fac, și-o să învețe și cum să-i crească, dacă trece războiul ăsta...

(Ilona își pleacă privirile în pămînt, se foiește.)

BOTEANU Rămîneți, dacă se invoiește Apostol...

APOSTOL BOLOGA Să rămînă!... (Preoteasa o ia de mînă pe Ilona și se așază amîndouă pe o laviță, ciocnînd ouă roșii. Bărbații închină paharele.) Hai, spune, Vidor, spune!

VIDOR: Așa... Generalu' ăl mare șade în casa cumnatului din Făget, și cumnatul, fiind și primar, știe tot ce se face și se petrece. Adevărul este că de acum două săptămîni a venit porunca prin sate să nu mai iasă nimeni, nici cu vitele și nici după lemne...

APOSTOL BOLOGA Astea le știm, altceva!

VIDOR: Da, dar oamenii nu înțeleg de vorbă bună și parcă înadins numai pe-acolo umblă...

DOAMNA BOTEANU Le crapă vitele de foame...

ILONA: Că și eu am fost...

APOSTOL BOLOGA (uimit): Tu?

VIDOR (la fel): Tu?

ILONA (speriată): Da' n-am fost printre militari...

VIDOR: Doamne ferește, că divizia face pregătiri mari pe front, nu se știe cu ce scop...

APOSTOL BOLOGA: Ei, nu se știe!

BOTEANU Cred că-i bănuie pe toți țărani că-s spioni...

DOAMNA BOTEANU (își privește îngrijorată soțul): Cînd e bănuîti turma, e bănuît și păstorul...

(Ilona se ridică și se apropie de Apostol.)

VIDOR No, apoi azi-noapte au pus mîna pe trei și i-au adus întro baionetă la Făget, și generalu-i atît de minios că a poruncit să-i spînzure pe toți trei... Mîine are să-i judece Curtea Marțială...

DOAMNA BOTEANU Atunci, de bună seamă c-o să-i și spînzure...

VIDOR: Doi sînt din Făget, cunoscuți, români, dar unul e de-aici, de la noi... Bietul Horvat, domnule părinte...

BOTEANU: De pe ulița gării... Cred că-l știi, căprioară!

DOAMNA BOTEANU Vai de capul lui!

VIDOR Mă bătea gîndul să-i spun nevastă-si, dar nu știu... parcă mi-e groază!...

BOTEANU Doamne, iartă-ne păcatele și apără-ne de primejdii!

(Femeile își fac cruce. Apostol rămîne ca o stană de piatră.)

DOAMNA BOTEANU Moartea ține praznic mare în vremurile de azi...

BOTEANU O, Doamne, fie-ți milă de slăbiciunile noastre și nu ne lăsa pradă nedreptății și întinericului!

APOSTOL BOLOGA (o ia de mînă pe Ilona): Vă mulțumim, doamnă Boteanu! Îți mulțumesc, Constantine! Și iertați-ne că v-am stricat noaptea învierii...

DOAMNA BOTEANU Ba noi trebuie să vă mulțumim, dragii noștri!

(Gong. Perdea de lumină. Acțiunea se mută în casa groparului Vidor. E dimineață. Ilona așază masa. Din cancelarie se aude sunînd telefonul. Apostol tresare.)

VIDOR (continuă, oftînd) ...se vede că generalul și-a pus în gînd să ne spînzure pe toți...

ILONA N-o fi chiar așa, tată...

APOSTOL BOLOGA: Lasă-l să spună!

VIDOR (plîngînd ca o babă): Nici nu le-au ridicat spînzurători! I-au agățat, ca pe niște cliini, pe cîte o cracă de copac... Am vrut să facem groapă, cum se cuvine creștinilor, dar zice că-i poruncă să atîrne acolo trei zile

și trei nopți, să-i vază toată lumea și să se învețe minte... (Se oprește, o vede pe Ilona cum se strînge, speriată, de brațul lui Apostol, apoi reia.) Pînă ce le-au pus lațul de gît, s-au jurat bieții oameni că nu-s vinovați... Parcă a vrut cineva să-i asculte? Ordin și iar ordin! Și uite-asa, a doua zi de Paști!... Și mai sînt patru închiși...

(Se aude o bătaie în ușa dinspre cancelarie.)

APOSTOL BOLOGA Intră!

SERGEANTUL Mă iertați, dar vă caută domnul căpitan Klapka...

APOSTOL BOLOGA La telefon?

SERGEANTUL: Nu, e aici... (Pînă să-și îmbrace tunică, Klapka dă năvală în încăpere. Vidor iese grăbit.)

KLAPKA Bologa! Fericitul! Ai sosit din concediu? De mult? A, fericitul, fericitul!... Dar barem ești sănătos acum? (Îl îmbrățișează zgomotos pe Apostol. O vede pe Ilona și, nici una, nici două, o ia ștregărește de gușă, alegîndu-se cu o palmă zdravănă peste mînă.) Aa! Aprigă fetiță! ce-i drept, lovește țeapăn! Dar cine-i frumoasa, Bologa?... Ehe, bine o duci tu aici! De aceea nu-ți pasă de noi!

APOSTOL BOLOGA (zîmbind): E logodnica mea!

KLAPKA (zăpăcit): Cum? Logodnica... ta? Bine, dar asta-i... asta-i nebunie, Bologa!... Iartă-mă, poate că sînt bătăran, totuși... nu pricep! Nu pricep nimic!

APOSTOL BOLOGA (vesel): Ei, dacă ar pricepe omul toate cîte nu le pricepe, ce farmec ar mai avea viața? Mai bine șezi colea, odihnește-te puțin și să ciocnim ouă roșii, că e a doua zi de Paști.

(Ilona aduce o farfurie cu ouă roșii și alta cu cozonac.)

KLAPKA (se scoală în picioare, foarte galant și incurcat, adresîndu-se Ilonai): Adineaori am fost rău-crescut... dar n-am știut că... am crezut că... să mă iertați... (Ilona pufnește într-un ris vesel, care-i contaminează și pe cei doi bărbați.) Fetița... adică logodnica ta e o mare ștregărită! (Ilona fuge afară să ridă în voie.) Oricum, logodna asta e un mister, pentru mine, firește...

APOSTOL BOLOGA (cu o fîltire de entuziasm): Și pentru mine! Dar nu numai logodna, ci întreaga viață, înce-

gînd cu suflul meu și sfîrșind cu
înfinitul înstelat!

KLAPKA (*îi aruncă o privire mirată*):
Bine... așa se zice... Astea-s dintre vor-
bele mari pe care toți le simțim și ni-
meni nu le înțelege aieva... Logodna
este ceva material, e un fapt precis.
Ceea ce nu înțeleg în logodna asta
sînt motivele care te-au îndemnat să-ți
legi viitorul cu o fetiță, nostimă, ne-
gresit, dar necivilizată... În sfîrșit, un
om ca tine ce poate găsi într-o țărăn-
cuță, și încă unguroaică? Uite, asta
nu pricep, dragul meu!

APOSTOL BOLOGA (*cu însuflețire*): Su-
fletul e același la țărăncă și la con-
tesă! Numai forma a schimbat-o ci-
vilizația. Și ești sigur că schimbarea
s-a făcut întru fericirea omului?... Nu,
nu, eu cred că civilizația l-a falsificat
pe om, l-a înrăit... Imensei majorități
a omenirii, civilizația nu i-a dăruit pînă
azi decît războiul, care pune față în
față milioane de oameni și care ucide
mii și mii de suflete într-o secundă!
Binefacerile civilizației se răsfrîng nu-
mai asupra citorva privilegiați sufe-
rind de plictiseală și de *spleen*. Pen-
tru o mic cinci sute de milioane de
oameni, civilizația e o pacoste, dacă
nu un rafinat sistem de robire!

KLAPKA (*surizînd*): Da, dar fără binefa-
cerile civilizației ai mai putea tu in-
suți să te ridici împotriva lor?

APOSTOL BOLOGA (*îndrîjit*): Atunci
n-aș fi simțit nevoia să le disprețuiesc
și aș fi fost mai fericit! Civilizația
dumitale stîrnește în bietul suflet ome-
nesc numai întrebări, dar nu e în
stare să-ți ofere nici un răspuns!...
Mi-e scîrbă de civilizație, căpitane!
Zece mii de ani de civilizație nu pre-
țuiesc cît o singură clipă de adevărată
împăcare sufletească!

KLAPKA (*îl ascultă din ce în ce mai
nedumerit, își smulge bărbuța nerăb-
dător*): Dragă Bologa, cu...

APOSTOL BOLOGA (*grăbit, parcă i-ar
fi frică să nu-și piardă firul*): Numai
un moment, căpitane! Să înmormîntez
civilizația în inima mea, definitiv. Ea
mi-a zdrobit viața și m-a chinuit două-
zeci de ani, neîncetat... A trebuit să
mă izbesc cu capul de toți pereții pînă
să mă smulg din ghearele rătăcirilor,
pînă să mă regăsesc pe mine însumi,
sufletul meu însetat de fericire!

KLAPKA: Da... da... omul are nevoie de
un sprijin sufletească...

APOSTOL BOLOGA (*stăruitor*): Așa-i?
Așa-i... Un sprijin, căpitane! Credință,
multă, nesfîrșită, oarbă... (*Se oprește,
se uită la Klapka și urmează cu alt
glas, foarte schimbat.*) Vorbesc, vor-
besc și... Nu te supăra! Mi-e plină
inima... Te rog! (*Arată farfuriile de
pe masă.*) Sînt făcute de logodnica
mea... O cheamă Ilona... Șezi! De ce

stai în picioare? (*Se așază amîndoi.*)
KLAPKA (*îmbucînd din cozonac*): Îmi
aduc aminte cînd ai fost pe la mine,
pe front... Știi, cînd cu ofițerul român...
Cît orai de zbuciumat... Am crezut că
te-ai supărat pe mine fiindcă nu m-am
entuziasmat de planurile tale de fugă...
Ții minte? Ai plecat furios...

APOSTOL BOLOGA (*dînd din cap*): Da...
furios...

KLAPKA (*înghițind gălbenușul unui ou*):
Ai avut noroc cu boala... Nu știi de
ce, am avut și mai am presimțirea că
te-ar prinde dacă ai încerca să treci
dincolo... Nu știu... De aceea îți port
mereu grija. Poate că-i o superstiție...
Oricum, te-ai născut într-o zodie cu
noroc, Bologa!... Mai întîi pentru că
ai scăpat de front... Aici, parcă nici
n-ai fi în război...

APOSTOL BOLOGA (*cu un surîs mulțu-
mit*): Adevărat, parcă nici n-ar exista
războiul! Sînt ca un funcționar bă-
trîn, ori ca un cal de tramvai. Toată
ziua cu aceleași registre și foi de mu-
niții... notez, controlez, adun... O ma-
șină de cancelarie... Adevărat! Nu mă
mai gîndesc la război și chiar la ni-
mic... În realitate, fericirea îngustează
cumplit orizontul omului, nu crezi?

KLAPKA (*suride*): Realitatea e revolu-
ția, dincolo, la muscali, înțelegi? De-a-
seară forfotește vestea prin telefoane.
Azi e confirmată oficial. În Rusia a
izbucnit revoluția... Iar aici, de vreo
zece zile, avem fierbere și pregătiri,
și ordine peste ordine, încît te trec
sudori reci... Ce-o fi, Dumnezeu știe,
vom ataca noi, sau așteptăm atacul
lor?... Am fost azi pe la Cartier, chiar
de-acolo vin... Toți sînt muți și gravi
și ridică din umeri... Să-i ia dracul pe
toți... Și pretutîndeni, o vigilentă extra-
ordinară, mai ales că în ultimele zile
au început oamenii să dezerteze la
dușman pe capete, cu deosebire ro-
mânii... (*Se uită la Apostol cercetă-
tor, ca și cum ar vrea să vadă ce
împrește i-au făcut știrile acestea.*
*Apostol ascultă însă liniștit, în ochii
lui pîlpîte numai milă și tristețe.*) Și
aici... cu civilii... Ai zice c-a turbat
generalul. Am văzut, trecînd spre Fă-
get... Sînt trei spînzurați, la marginea
șoselei, într-o pădurice... Mi-am adus
aminte de pădurea spînzuraților... Pînă
și calul meu s-a speriat și a pornit
în galop nebun... Și Curtea Marțială
de-abia și-a început activitatea... (*Că-
pitanul tace iar, așteptînd parcă ceva.*
*Ochii lui Bologa, înecați în lacrimi, îl
privesc lung, fix, adînc.*) Tot la Cartier,
am aflat că vor să-i retragă pe toți
soldații români de pe front și să-i tri-
mită aiurea... nu știu dacă și pe ofi-
țeri... Dacă ar fi adevărat, ai putea
răsufila și tu liniștit!... (*Cu căldură.*)
De aceea, trebuie să te astîmperi acum,

Bologa! Ti-am mai spus eu ordinioară că norocul e salvatorul nostru...

APOSTOL BOLOGA (*tulburat, simțind lacrimile cum îi curg pe obraji palizi*): Da... norocul... Acum nu mai vreau nimic... Cum va orîndui Dumnezeu, așa voi face...

KLAPKA (*se ridică vesel, cu o explozie de bucurie*): Ei, atunci pot să-ți mărturisesc că numai pentru aceasta m-am abătut pe-aici, Bologa!... Te știam ne-bun și muream de frică să nu cazi în capcană!... Dacă ai ști ce bucurie mi-ai făcut, m-ai săruta!... De-acum încolo n-am să mai tremur de câte ori văd vreun arestat pe front...

(*Apostol îl sărută, mișcat, pe obraji. Klapka se îndreaptă spre ușă. După câteva clipe de buimăceală, intră Ilona, urmată de ordonanța Petre.*)

ILONA Uite, Petre zice că i-a sosit ordin...

PETRE: Da, să trăiești, ordin să mă prezint în douăzeci și patru de ore la regiment... Dar vă rog respectuos, domnule locotenent, nu mă lăsați...

APOSTOL BOLOGA (*mîhnit*): Odihnește-te în noaptea asta, Petre, și voi încerca mîine să...

PETRE (*disperat*): C-am tot cetit eu „Visul, Maicii Domnului”, și tot în zadar!... (*Iese.*)

ILONA (*văzînd tristețea lui Apostol*): Eu sînt aici lingă tine, nu mai e nevoie de ordonanță... Eu sînt gata să te urmez oriunde, chiar pe front...

VIDOR (*intră speriat*): Acum sînt șapte... șapte... șapte...

APOSTOL BOLOGA (*ca pe altă lume*): Ilona, știi ce-am hotărît?

ILONA: Știu dacă-mi spui, că dumneata taci mereu...

APOSTOL BOLOGA: O să facem nunta la Parva, cu alai mare și cu lăutari... O să ne cunune prietenul nostru Boteanu...

(*Este întrerupt de duduitul unui automobil, care se oprește brusc în fața casei. Apostol se întoarce spre Ilona, întrebător. În ochii ei, peste rămășițele bucuriei, lucește o spațmă.*)

ILONA (*i se agată de gît*): Du-te repede, că te caută pe dumneata!

APOSTOL BOLOGA: Bine... Așteaptă-mă... (*Trece în cancelarie, unde sergentul, dormind cu capul pe masă, tresare. Intră apoi un plutonier înalt, deștrat, cu fața cenușie și uscată, fără mustăți, cu favoriți suri.*)

PLUTONIERUL (*salutînd respectuos*): Ordin urgent de la Excelența-sa! (*Îi întinde un plic.*)

APOSTOL BOLOGA (*uitîndu-se înții la plic, apoi la plutonier*): Aștepti răspuns?

PLUTONIERUL (*salută din nou*): Da, domnule locotenent, răspuns foarte urgent!

APOSTOL BOLOGA (*desfășcînd plicul, întreabă nervos*): Te-am mai văzut undeva pe dumneata, plutonier!... Unde servești, la ce birou?

PLUTONIERUL (*cu un zîmbet urit*): La pretura diviziei...

APOSTOL BOLOGA (*mormăie nedumerit*): Da? (*Își aruncă ochii în foaia de serviciu.*) Bine, voi veni mîine dimineață, căci acum tot e tîrziu și, pînă ajung eu acolo, Excelența...

PLUTONIERUL (*îl intrerupe*): Aveți mașina la dispoziție, domnule locotenent! Chiar am ordin să vă...

APOSTOL BOLOGA (*plictisit*): A, da... așa-i... Atunci, bine... Atunci așteaptă puțin... (*Trece în cameră, unde Ilona îl așteaptă tremurînd, plînsă, cu o bănuială rea în inimă.*)

ILONA: De ce te cheamă?

APOSTOL BOLOGA (*cu glas indiferent, în timp ce se pregătește de drum. Își pune casca. Se apropie de Ilona tulburat, vrînd să-și ascundă neliniștea*): Ilona... la revedere! N-ai nici o grijă... Spune-i și tatălui tău... Fii liniștită, micuță... Kicsikem, kicsikem... Fii liniștită!

ILONA (*cu obraji înlăcrimați, rugătoare și înfricoșată*): Ia seama pe-acolo! Dumnezeu să-ți ajute!

APOSTOL BOLOGA: Amin! (*O strînge în brațe și o sărută, șoptindu-i la ureche, ca o mărturisire de dragoste.*) Liniștită... N-ai grijă... Mireasa mea... (*Iese, urmat de plutonier.*)

(*Se aude huruitul mașinii. Apoi, o perdea de întuneric, și un cîmp deschis, unde pretorul diviziei stă de vorbă cu un civil.*)

PRETORUL (*văzîndu-l pe Bologa, strigă ușurat*): Ei, bine c-ai sosit, dragule!... În sfîrșit... Am scăpat de-o grijă teribilă... Închipuiește-ți, s-a îmbolnăvit locotenentul din Curtea Marțială și cît pe-aci să nu mai putem funcționa, deși mîine avem o afacere extrem de gravă... Excelența-sa nu mai îngăduie să retragem ofițeri din front pentru completarea Curții...

APOSTOL BOLOGA (*dîndu-i mina*): Pentru aceasta mă cheamă generalul?

PRETORUL (*cu o însuflețire ce contrastează neplăcut cu grăsimia lui*): Desigur... Probabil vrea să-ți dea personal instructiv, știi, obiceiul lui... Fiindcă trebuie să stîrpim prin orice mijloace trădarea, Bologa!... Ce-i aici e nemaipomenit! Orice mișcare se face, a doua zi dușmanul o știe... Ei bine,

asta nu mai merge! Din moment în moment ne așteptăm la evenimente importante, și iată-ne înconju rați numai de spioni, parcă am fi în țară inamică... Chiar aseară mi-au adus jandarmii doisprezece bandiți, adunați de prin păduri, din spatele frontului... Doisprezece! Ce zici? Frumos număr!... Tocmai îi spuneam primarului că sînt de revoltat... Un furnicar de trădători...

APOSTOL BOLOGA (*il întrerupe cu impetare și plictiseală*): De ce nu mă lăsați pe mine în pace, căpitane? Ce aveți cu mine?

PRETORUL Apoi, firește, așa vorbiți toți și vă codiți, ca și cînd Curtea Marțială ar fi ceva... de mîna a zecea! Nu vă dați seama că, în fond, de noi depinde toată vitejia voastră... Războiul nu se cîștigă numai cu tunuri și cu „ura”, domnule! Asta a fost odată!... Azi, mai mult face creierul decît brațul!... Numai mentalitatea voastră e de vină că divizia nici n-are o Curte Marțială permanentă, și că trebuie să adunăm membri cu arcanul de cîte ori se ivesc cazuri de judecată! Să muncească fiecare om cum muncesc eu, și-atunci nu va mai fi lipsă de ofițeri tocmai pentru o instituție atît de necesară, atît de indispensabilă... Adică eu cum sînt și pretor, și magistrat-instructor, și procurorul Curții, într-o singură persoană? Să facă și alții ca mine!... Căci să știți, nu există victorie fără Curte Marțială!...

APOSTOL BOLOGA (*cu tristețe multă*): Am să mă prezint la Excelența-sa!

(*Își șterge sudoarea de pe frunte. Gong. Apostol se întoarce în casa groparului Vidor. E noapte. Aprinde chibriturile. O vede pe pat pe Ilona, îmbrăcată, cu ochii deschși, ca și cînd l-ar fi așteptat. Apoi Ilona se ridică și Apostol o îmbrățișează cu disperare, sărutîndu-i gura, ochii, părul... Deodată îi dă drumul, înspăimîntat.*) Am uitat ceva și nu știu... Nu mai merge... nu mai merge... (*Își aude glasul, se liniștește, aprinde luminarea și o așază încet pe masă. Ilona îl privește cu ochi speriați, simțind că împrejurul lor pîndește o primejdie crîncenă.*) Oare ce-am uitat, Doamne, ce-am uitat?...

ILONA: Numai pe mine să nu mă uiți!

APOSTOL BOLOGA (*după ce răvășește cărțile pe laviță, la căpătușii patului, dă peste harta cu pozițiile frontului*): Uite!... Așa-i c-am găsit? (*Desfășoară harta, își aruncă privirea peste însemnările cu creion roșu, apoi o îndoaie frumos și o pune în buzunar. Ridică ochii la Ilona și se cutremură.*) Ilona... **ILONA** (*ghicindu-i gîndurile*): Eu cunosc munții mai bine... Știu toate cotloanele, toate poteciile, toate piraiele... Am să-ți fie călăuză!

APOSTOL BOLOGA (*tresare uitit*): Nu, nu! Tu nu trebuie să... (*Îi tremură glasul. Tace. Apoi reia, liniștit.*) Am să mă întorc Ilona, să te iau!... Crezi?

ILONA (*privindu-l în ochi sălbatec*): Cred!

(*Apostol își pune casca și se uită împrejur. Ilona se așază în brațele lui și-l sărută. El iese greoi, împleticit, în timp ce Ilona, în hohote, stinge lumina.*)

Tabloul 9

Noapte. Barieră coborîtă la o trecere de cale ferată. Țiriie greierii sau sirmele telegrafice.

Deodată, din întuneric, apare în fugă, asudat, cu părul șiroid de sudoare și casca zbătîndu-i-se în mină, Apostol Bologa și, tot atunci, ca și cînd ar fi stat la pîndă de cealaltă parte a nopții, șuierul înnebunit, ochiul sîngeriu și gîfîiturile unei locomotive de manevră, pe urmă aburul acoperă tot. Țîpătul se pierde departe, iar din fuioarele care se deșiră apar față în față siluetele a doi militari.

PRIMA SILUETĂ (VARGA) Halt! Wer da?

A DOUA SILUETĂ (BOLOGA) Offizier...

VARGA A. Bologa! (*După o scurtă ezitare, strigă spre spate.*) Ia-i armele, caporal! (*Caporalul se apropie temător ori numai stînjănit.*)

APOSTOL BOLOGA N-am arme.

CAPORALUL (*pipăind cu mîini grăbite și speriate buzunarele ofițerului*): 'trăiți, don' locotenent, n-are...

(*Dintr-un post de comandă apropiat, sau pur și simplu din noaptea care-și trimite la acest ceas orînduiții hăitași, apare Locotenentul de infanterie, numai în tunică, descheiat, nițel afumat, nervos. Privește scurt scena, înțelege situația.*)

LOCOTENENTUL DE INFANTERIE

Va să zică, așa... Mda... așa se întîmplă întotdeauna... Așa, Varga... felicitări!... Îl predai regimentului, firește, cu formele reglementare!

VARGA (iritat): Ascultă...

LOCOTENENTUL DE INFANTERIE:
Desigur, cel mai cuminte ar fi să-l ții la tine, la sector, până mâine-dimineață.

VARGA (strigînd): Dacă-ți iei tu răspunderea, eu n-am decît să-i dau drumul!

LOCOTENENTUL DE INFANTERIE (pierzîndu-și și el cumpătul): Ai face mai bine, decît să mă treziți din somn pentru toate mărunțișurile! (Lui Bologa, care rămăsese în tot acest timp nemișcat, impasibil.) Șterge-o, camarade!

VARGA Cum îndrăznești? Eu mi-am făcut datoria!

LOCOTENENTUL DE INFANTERIE (îpîinîd aproape isteric. E evident că nici lui, nici lui Varga nu le convine situația): Datoria, datoria!!!... Ziua, noaptea, datoria!

(Vocea unui telefonist încearcă să acopere strigătele ofițerului.)

TELEFONISTUL: Domnule locotenent, poștiți divizia! A sosit divizia!

LOCOTENENTUL DE INFANTERIE (alergînd spre aparat): Mulțumesc! Foarte bine... (Urlă în receptor.) O patrulă de ofițeri... comandată de ofițer, firește... a prins un locotenent de artilerie care încerca să dezerteze la inamic!... Cum? Cum îl cheamă? Locotenent Varga, comandantul escadronului al treilea!... A, pe prizonier?... (Către Varga.) ...Cum îl cheamă pe prizonier, Varga?

VARGA (reușind cu greu să vorbească și stringîndu-și mai bine mantaua): Bologa Apostol!

LOCOTENENTUL DE INFANTERIE: Locotenent Apostol Bologa!... Bologa!... din artilerie! Da, da, firește! Acum ce facem cu el? Cu prizonierul, firește!... Ce? Chiar acum, noaptea?... A, da! Bine, am înțeles! Firește... adresat nouă, pe cale ierarhică!... Bine, raportul cu adresa cuvenită!... Percheziție? documente? E clar! Noapte bună! (Închide receptorul.) ...Ai auzit?... Trebuie să-i faci percheziție corporală, dacă n-are cumva documente sau arme, sau cine știe ce... (Ironie.) Așază-te, deci, colo, la masă, și fă-ți raportul... Dar scurt, fără vorbărie!

VARGA (privindu-l deodată pe Bologa, fulgerat de o idee): Ascultă! Ce dracu' de raport mai vrei? Ce se-ntîmplă aici? Poate nici n-a vrut să fugă... ci doar s-a rătăcit necunoscînd terenul... (Lui Bologa.) De ce naiba taci? (Bologa îl privește absent, obosit.)

APOSTOL BOLOGA: Sînt zdrobit de oboseală. Pot să stau jos? (Privește în direcția caporalului, care nu știe ce să facă, se repede dinaintea locote-

nentului Varga și își trîntește călciele într-o poziție de drepți disperată și în aceeași vreme salvatoare.)

LOCOTENENTUL DE INFANTERIE (zîmbind): Da... e normal... eu m-am dus, sînt mort, de acum răspunderea o porți tu, Varga!

VARGA Eu, din acest moment am terminat raportul, nu-mi iau nici o răspundere!

LOCOTENENTUL DE INFANTERIE (reintrînd în întuneric): Noapte bună la toți!

VARGA (se întoarce deodată furios spre Bologa): Scoate tot ce ai prin buzunare! (Bologa se ridică, își golește buzunarele. Caporalul îi ia mărunțișurile din mîini și i le trece lui Varga, care descoperă harta cu pozițiile.) Ce-i asta? (Se oprește o clipă în fața prizonierului, apoi, apucat de o furie crescîndă, se plimbă agitat, ca și cum ar vrea să dispară în întuneric și să nu mai știe de nimic, revine în cele din urmă și urlă.) Așadar, ce-i asta?! Ți-aduci aminte cînd te-am prevenit?! Te-am prevenit, nu uita!... Eu mi-am făcut datoria, numai datoria, precum trebuie să și-o facă orice om pe lume, oriunde și în orice împrejurare! Datoria!!! (Se oprește deodată, scuturat ca de un frison, se repede spre Bologa, îi prinde mîna, vrea să i-o stringă, apoi renunță, închide ochii, se strînge tot în el însuși.)

APOSTOL BOLOGA (uitîndu-se la ceas): Așa, deci... Uite ceasul... e de-abia unu... De-abia... Va să zică, au trecut atîtea ceasuri și e de-abia unu...

(Deodată totul e sfîșiat de zeci de proiectoare, ca și cum noaptea, cîmpul, bariera și calea ferată n-ar fi fost decît o înscenare vremelnică. Sala balului de la început ori încăperea popotei ori amîndouă și toate celelalte la un loc apar într-o unică intruchipare. Zidurile, ferestrele cu obloanele și perdelele lor, mobilele și toate lucrurile sînt la locul lor, atît doar că pomii care se zăriseră în cîteva rînduri prin geamuri sînt acum înăuntru, firești și statornici, ca și toate celelalte obiecte... Varga, surprins de lumină, se îndepărtează încet printre mobile și copaci. Soldații oblonesc ferestrele. Klapka intră frîngîndu-și miinile, ca și cum n-ar înțelege nimic din ce se petrece, se zbate printre obiecte, și, prin pădurea venită în mijlocul încăperii, aduce un scaun pînă lîngă Bologa, îl ajută să se așeze.)

KLAPKA: Va să zică, totuși ai încercat... Am presimțit... și azi-noapte am visat totul întocmai... (Se retrage, bîntuie prin încăpere, apoi revine, în sfîrșit

hotărit, lucid, realizând adevărul.) Am să te apăr eu, Bologa! Vreau să te scap! Auzi?... Trebuie să scapi!

APOSTOL BOLOGA Bine... bine...
KLAPKA Nenorocitele... Curaj! Curaj, frate! (Iese.)

(Soldații întind fețe de masă verzi, de ceremonie, pe mesele lungi care altădată erau ale baturilor și ale chefurilor ofițerilor de la popotă. Cervenco intră, uriaș, blind, vesel sau numai prefăcându-se că-și, cu veșnicul său baston în mână, bătând cu el în mobile și în copaci, de parcă le-ar prețui.)

CERVENCO: Uite, uite ce interesant! Noi, pe front, trăim ca sub pământ! Habar n-avem ce-i în lume! (Privind spre virfurile copacilor.) Aici au fost și vor mai fi oameni! Toți spioni, desigur! (Sarcastic, rinjind.) A, firește, spioni și trădători! Generalul nostru arde! Ehe, nu glumește! (Soldații aduc dosare, hîrtoage, creioane, călimări și toate cele cuvenite scrisului, le așază pe mese, deschid, închid, alinază. Pretorul militar apare însoțit de Locotenentul de infanterie și de Gross, Cervenco îi vede și, apropiindu-se de Bologa, îl îmbrățișează, apoi se întoarce spre Pretor, pe care îl salută ca pe un amic de cafea, bătîndu-l ușor pe braț.) Frumoasă vreme, așa-i?

PRETORUL (surprins, hîlbîindu-se): Nu înțeleg...

CERVENCO (făcîndu-i cu ochiul): Lumea-i totdeauna frumoasă... toată lumea... (Și atîrnă cascheta de creanga unui copac și iese fluierînd încet, ca un om beat ori rănit.)

(Pretorul îl petrece cu privirea, aiurit, apoi se întoarce spre Bologa și e cuprins de un fel de satisfacție care-l face să se agite prin încăpere, lovindu-se de colțurile meselor.)

PRETORUL (lui Bologa): Ei, domnule, să procedăm repede și sistematic, să nu pierdem vremea, nu-i așa?... Scrie, plutonier! ...Așadar, avem aici raportul locotenentului Varga... ...Iar pe dumneata te rog să răspunzi scurt, militărește la întrebările ce ți le voi pune...

APOSTOL BOLOGA (întrerupîndu-l): Domnule căpitan, eu nu vreau să ascund nimic, nici o umbră, nici un amănunt care ar putea contribui la lămurirea... situației. Dimpotrivă, vreau să-mi deschid inima ca în fața unui duhovnic, domnule căpitan!

PRETORUL (încurcat, dar tăios): Eu sînt numai judecătorul, locotenente!

APOSTOL BOLOGA: Dar nu vă poate fi străin sufletul omului! Iar eu

vreau să se înțeleagă cum mi s-a zdruncinat echilibrul sufletesc...

PRETORUL: Nu trebuie, înțelege, e inutil...

APOSTOL BOLOGA: Ba da, e necesar, te rog să scrii, domnule plutonier!... Eu mi-am închipuit întotdeauna sufletul omului ca pe o visterie cu multe oclăi, unele pline de comori, altele deșarte. Cei mai mulți oameni trăiesc toată viața în cămăruțele cele goale și veșnic deschise, căci celelalte sînt zăvorțate și cheile lor zac tănuite în focul chinurilor. ...Pe mine golul m-a înfricoșat întotdeauna, ca și ntunericul... Și-atunci, m-am străduit să găsesc cheile comorilor mele!... Dar ele sînt înșelătoare. ...De-ndată ce descoperi una, le rîvnești pe cele mai ascunse... Poate cea mai de preț nu ți-o dezvăluie decât moartea și, totuși, o dorești cu lăcomia avarului! O fi deșartă rîvna asta... Fără ea, însă, viața n-ar mai avea nici o valoare și nu s-ar mai deosebi întru nimic de viața unei gînganii! (Isprăvind, Bologa e liniștit și împăcat, înbușorât de emoția descoperirii și a destăinuirii.)

PRETORUL (neatin, rece, surizînd): Iar eu nu sînt decît judecătorul, care dorește să afle adevărul lui cuvenit, și nu acela hărăzit duhovnicului! (Citind o clipă în raportul scris.) Deocamdată avem un punct cîștigat, încercarea de dezertare, mărturisită, nu-i așa? (Bologa se mulțumește să-l privească în tăcere.) ...Va să zică, mărturisită și recunoscută. Motivele le vom descoperi încetul cu încetul... În orice caz, numirea în juriul unei Curți Marțiale, recunoaște și dumneata, nu poate fi un motiv de dezertare la inamic, nu-i așa?... A împărți dreptatea sau a pedepsi pe cei vinovați nu-i o crimă, ci o datorie pentru orice om! Dumneata, om cu studii înalte, care mîine-poi-mîine aveai să joci un rol de seamă în societate, trebuia să știi asta! Dar, să nu uit... (Scoate la iveală harta descoperită asupra lui Bologa în momentul arestării.) ...Asta ce este?... Și cum se potrivește cu povestea echilibrului sufletesc, mă rog, pierdut?

APOSTOL BOLOGA (pălînd deodată): Aceasta nu explică nimic!

PRETORUL: Ei, cum așa, nimic, nimic?

APOSTOL BOLOGA: Înțelegi, e vorba de altceva... Am luat-o ca să înșel... în fine... să îndepărtez bănuiele și spaima unei femei... soția mea!

PRETORUL (prefăcîndu-se interesat): Așadar... Bine! Deci, soția... (Virîndu-i harta sub ochi.) Dar ce e, totuși?

APOSTOL BOLOGA (sictit de pedanteria ofițerului): Asta e schița oficială de la serviciul meu!

PRETORUL: Cunosc! Și eu sînt militar, dar vreau să spun... Cum a ajuns în

buzunarul dumitale? Și tocmai când încercai să dezertezi la inamic?... Poate soția ți-a pus-o în buzunar, din-adins?

APOSTOL BOLOGA Nu, domnule...

PRETORUL Atunci?!

APOSTOL BOLOGA Fliindcă...

PRETORUL Să-ți spun eu cum! Fiindcă n-ai vrut să mergi cu mîna goală! Nu-i așa? (*Bologa zîmbeste, alb, absurd, în fața mașinării dezlănțuite a interogatorului.*) Și-acum să-ți explic tot cu motivele cele adevărate, și nu poveștile cu echilibrul sufletesc! Eu cercetez de mult, am bănuț, am scotocit, iar domnul general, îmi pare rău c-o spun, a fost de-o indolență nepăsare! Cei doisprezece spînzurați, vreau să spun cei doisprezece ticăloși pe care n-ai binevoit să vrei să-i judeci, erau membrii unei vaste organizații de spioni cuibăriți în inima diviziei... Erau deci trădători, Bologa, spioni, pricepi!... De ce n-ai vrut să-i judeci?... Păi, e la mîntea omului, de ce! (*Devine din ce în ce mai excitat de propria-i fervoare în urmărirea demonstrației.*) ...Rămân pe frontul românesc!... Ofițer cu decorații, erou... Cine să-l bănuiască pe el? Și totul se încurcă dintr-o dată, odată cu numirea lui în juriul Curții! A lui, adică șeful bandei! (*Apropiindu-se la o palmă de fața lui Bologa.*) Te înțeleg... Ai fi riscat ca vreunul din acuzați, văzîndu-te în juriu, să nu suporte, și să-ți rupă masca! Așa stînd lucrurile, ai preferat să dezertezi, cu harta pozițiilor noastre cu tot... (*Devine deodată alb de furie, amintindu-și un amănunt și indicîndu-l pe hartă cu degetul.*) Pînă și casa aceasta e însemnată, unde se află cancelaria pretorului, a mea, Bologa, ca să mă bombardeze și să mă omoare și pe mine într-o zi aviației dușmani!... Așa e? (*Bologa tace.*) Bine, nu ești obligat să răspunzi. Avem dovezi destule... Așa! Atunci, citește procesul-verbal și iscălește, te rog! (*Bologa nu se mișcă. Pretorul, nervos, se stăpînește totuși.*) ...Firește, nu te pot sili... Trebuie să știi, însă, că aceasta nu va împiedica mersul justiției! Așa! ...Să nu crezi cumva că...

(*În acea clipă, trăgînd după el doi soldați care se țin agățați de el încercînd să-l oprească, groparul Paul Vidor se apropie de arestat.*)

VIDOR: Ce-i asta? !... Ce s-a întîmplat, domnule locotenent? Noi am crezut aseară că te-ai dus acasă pentru Ilona... și-acuma uite... vai de mine! ...ce nenorocire... vai de noi, domnule...

(*Surprîși de iuteala și masivitatea omului, Pretorul și soldații au rămas cîteva*

clipe descumpăniți. Văzînd însă că groparul se scotocește în sin după nu se știe ce, își lau deodată seama.)

VIDOR la pînea asta...

PRETORUL Cum îți permiți! Asta-i complicitate!

UN SOLDAT Înapoi! Nu-i voie! N-auzi?

(*Soldații îl mîbrîncesc pe gropar pînă departe.*)

PRETORUL (*lui Bologa, recăpătîndu-și stăpînirea de sine*): Deocamdată am terminat... (*Plutonierului.*) Să iei toate măsurile!... Te duci apoi în Lunca și faci o percheziție foarte minuțioasă la locuința acuzatului și a complicilor!... Și-mi vei aduce toate bagajele! Și mai ales hîrțiile! M-auzi? Astea-s cele mai periculoase hîrțiile! (*Iese.*)

PLUTONIERUL (*lăsînd doar santinele pe loc și stringîndu-și hîrfoagele*): Dacă doriți ceva, vă rog să mă chemați pe mine... Am să vă trimit îndată cafeaua, sau, dacă doriți, ceai!... De-acuma, s-a terminat. (*Iese bodegăntînd nemulțumit, scotocind ceva printre hîrtii și schițînd un salut oprit la mijloc, în direcția ofițerului anchetat. Klapka intră nervos, agitat.*)

KLAPKA: N-avem decît foarte puțin! Atît mi-a îngăduit Pretorul, și încă excepțional... Știu tot, tot! Așadar...

(*E întrerupt de un soldat cu o cană de cafea aburîndă.*)

SOLDATUL: Să trăiți... poftiți, cafea...

KLAPKA La naiba cu cafeaua! Am spus s-aducă mîncare, trebuie să te întărești, Apostol! (*Soldatul lasă cana și iese incurcat.*) Cînd s-a aflat că eu sînt apărătorul, m-au înconjurat și primarul și fetița... știi, logodnica ta. (*Bologa tresare.*) Biata fată! Ce suflet... Acuma înțeleg perfect. (*Începe deodată să ridă.*) Groparul s-a oferit să soargă peretele, să scape prin fugă... Copilării de om bătrîn!... Am obținut ca generalul să nu intervină împotriva ta! Va să zică, soarta și viața ta se află în mîinile juriului! Cu o apărare riguroasă și isteată, sper să evităm... Trebuie să mă ajuți și tu, înțelegi... Întîi vei renega ultima depoziție, dar știi, foarte energic, pe urmă vei tăgădui categoric că ai vrut să dezertezi la inamic... Chiar harta, știi, toată povestea, sper s-o spulber din debateri, avocătește!... În sfîrșit, trebuie să avem speranță, Bologa!... Ah, era să uit! Poftim o scrisoare. E de

la mama ta ! (Bologa privește lung plicul deschis ; și, fără să se uite la căpităni.)

APOSTOL BOLOGA Cînd voi fi judecat ?

KLAPKA Deîndată, la zecă... negreșit !
APOSTOL BOLOGA Atunci, ce nevoie de... ?

KLAPKA (scuturîndu-l brutal de umăr) :
Ești nebun ? Trezește-te, omule, nu-ți dai seama ce te așteaptă ?

APOSTOL BOLOGA (cu o umbră de suris pe buze) : Moartea.

KLAPKA : Ștreangul, Bologa, auzi ? !...
Ștreangul ! Ești dator să trăiești ! N-ai dreptul, nu ți-e permis !... Știu, moartea, cînd o privești prea adînc și îndelung, începe să te ademenească...
Dar trebuie să te smulgi din ademenirea ei, căci orice viață e mai bună decît moartea !

APOSTOL BOLOGA : Aseară am văzut-o pe Ilona și... m-am regăsit, mi-am regăsit iubirea... Acum mi-e sufletul liniștit. Nu mai vreau nimic. Iubirea îmi ajunge, căci ea îmbrățișează deopotrivă pe oameni și pe Dumnezeu, viața și moartea... Ea e în mine și-n afară de mine, în tot cuprinsul infinitului... Cine n-o simte, trăiește în eternitate...

KLAPKA Dragul meu, nu-ți dai seama oare că aiurezi ?... Asemenea fantasmagorii poate să-și îngăduie omul cînd e acasă, la birou, odihnit sau în momente de entuziasm, într-o discuție, nu însă în fața morții !

APOSTOL BOLOGA : O închipuire care împacă sufletul e tot ce poate dobîndi omul în viață.

KLAPKA Omule, tu vei muri ca dezertor și spion și trădător, în sfîrșit, ca un criminal, iar nu ca un apostol al iubirii !... Să știi că te declar nebun și tot te scap !

APOSTOL BOLOGA : Crezi că o viață smulsă prin minciună ar mai avea vreun preț ?

KLAPKA : Minciuna care poate salva o viață de om e mai prețioasă decît toate adevărurile !... Am să te scap, chiar împotriva voinței tale ! Eu îmi voi face datoria pînă la capăt ! Pentru tine am trecut peste toate suspiciunile care mă înconjoară... Nu-mi pasă ! Atît te rog : ajută-mă !... Te rog ! (îi strînge amîndouă minile, așteptînd o privire încurajatoare, un semn. Plutonierul își viră capul pe ușă. Zărindu-l pe Plutonier, speriat deodată.) Ei, ce e ? ! ce se aude cu mîncarea ?

PLUTONIERUL : Mîncarea ?... Nu știu, nu-i treaba mea, domnule căpitan... În ce privește sentința... (Mai încet, ca să nu audă Bologa.) Știți, desigur, că s-a hotărît de mult. Se așteaptă numai

aprobarea de sus... Așa-i regulamentul, pentru domnii ofițeri...

KLAPKA Prostii ! Judecata va începe îndată. Juriul va hotărî !

PLUTONIERUL (încet, sceptic) : Cine știe...

(Pretorul reîntră, Plutonierul încremenește surprins.)

PRETORUL (apropiîndu-se de Bologa, rece, grav) : Apărătorul dumitale ne-a comunicat că mai ai de făcut niște declarații de mare importanță, care ar putea să modifice radical convingerea mea...

(Klapka nu îndrăznește să schițeze nici un gest, Bologa îi privește pe cei doi zîmbind de departe.)

APOSTOL BOLOGA : M-am răzgîndit... Nu am de adăugat nimic...

PRETORUL Eram sigur !... Cunosc eu psihologia...

KLAPKA (aproape țipînd, fără să-i pese că Pretorul aude tot) : Bologa, te implor, ajută-mă !

BOLOGA (scofînd încet scrisoarea mamei din plic și arătînd-o celor doi ofițeri) : Acuma să vedem scrisoarea mamei... S-o înțelegem... (Bologa începe să citească scrisoarea mamei.)

(Klapka, disperat, se îndreaptă spre un colț depărtat al mesei, Pretorul face un semn Plutonierului, acesta transmite unei sentinele, undeva în afară, de unde intră un pluton de ostași cu baioneta la armă, care se aliniază pe lîngă pereți. În urma lor pătrund, în lumina strecurată printre obloanele ferestrelor și abia zăriți la flacăra mică a lumînării la care Bologa citește, locotenentii Varga, Gross, căpitanul Cervenco, Locotenentul de infanterie. Se așază tăcuți la masa verde a judecății, iar în lumina lumînărilor care se aprind din loc în loc, ne apar ei înșiși ca niște condamnați siliți să joace o vreme rolul unei Curți Marțiale.)

PRETORUL (din umbra mesei) : Locotenent Apostol Bologa !

APOSTOL BOLOGA (tresărind din lectura scrisorii) : Prezent !

PRETORUL : Spune, te rog, motivele și împrejurările dezertării.

APOSTOL BOLOGA (privindu-i pe camarazii din jur) : Dezertare ?

PRETORUL : Răspunde... Vina e covârșitoare, desigur, dar Curtea va asculta cu luare-aminte apărarea dumitale...

(Bologa îl privește scurt pe Pretor, se ridică de la masă și, trecînd prin

spatele camarazilor săi, îi îmbrățișează pe rând, apoi ajunge dinaintea Pretorului.)

BOLOGA Omoriți-mă...

(Pretorul tresare, se smulge din fața locotenentului, aproape o ia la fugă, căutându-și salvarea printre mobilele și covoarele din jur. Scotoceste în cele din urmă într-un sertar, de unde scoate o sticlă cu o anume tinctură, din care-și toarnă o linguriță și o înghite, apoi revine în fața acuzatului.)

PRETORUL: Așadar, spuneți... Acuzatul mai are ceva de spus?

APOSTOL BOLOGA (zimbând): Omoriți-mă...

PRETORUL (confuz): Dezbaterile fiind terminate, Curtea va intra în deliberare! (Dispare grăbit spre spate, în vreme ce soldații care păziseră sala de judecată îi conduc pe ofiterii membri ai juriului spre fundul scenei, în întuneric.)

APOSTOL BOLOGA (singur, moale tocul într-o călimară rămasă pe masă): Voi muri negreșit, peste... (Își privește ceasul.) Peste câte ore? (Începe să scrie.) „Dragă mamă, află...”

(Din întuneric reappare Pretorul, se așază alături de Bologa și începe să citească încet, solemn, sentința. Locotenentul își întrerupe scrisul și încearcă parcă să înțeleagă conținutul cuvintelor.)

PRETORUL: „În numele Împăratului...” crimele săvârșite... dar neizbutite... de trădare și fugă la inamic... degradarea și eliminarea din cadrele armatei... (Un soldat îl dezbracă pe Bologa de tunică și cămașă.) Moarte prin ștreang. Sentința va fi executată imediat.

(Plutonierul aduce o carafă cu vin roșu și două pahare. Pretorul toarnă cu mîna tremurîndă vinul, închină către Bologa, apoi dă paharul pe gît și pleacă împletit. Locotenentul rămîne singur dinaintea paharului neatins.)

BOTEANU (intrînd, palid, cu patrafirul pe piept, își șterge fruntea cu o batistă mare): Am venit într-un suflet... M-am pomenit spre seară cu fata lui Vidor că mă cheamă degrabă să te binecuvîntez... Of, inima omului!

APOSTOL BOLOGA (grăbit): Părinte! Am vrut să scriu mamei și uite, colo, hîrtia neterminată... n-am fost în stare... Vestește-o tu, Constantine, pe urmă... după ce voi fi... după ce... Spune-i tu cum am... Să aibă grijă de

logodnica mea... să aibă mare grijă... Căci ele, amîndouă, mi-au sădit în inimă iubirea... și din iubirea lor mi-am întruchipat credința călăuzitoare... și... și...

BOTEANU (mingiîndu-i părul umed): În mijlocul tuturor ispitelor vieții, ai rămas fiul părintelui tău, Apostole! N-ai uitat învățăturile lui, ci le-ai purtat pururea în singele tău fierbinte... Plăcut este Domnului acela care se jertfește de bună-voină pentru neamul părinților săi și pentru credința lor!

APOSTOL BOLOGA Pentru neamul părinților... (Simte că amețește, duce mîna la ochi. Decorul începe să se miște, pădurea, lucrurile din jur se clatină.)

BOTEANU Fiule, fii tare în ceasul încercării de pe urmă!

Apostol Bologa se uită împrejur cu ochi întrebători. Întinde mîna spre preot, își vede ceasornicul care începe parcă să o ia timpului înainte cu tic-tac-uri precipitate, tot mai puternice. Desface curelușă de pe mîină și asvirile ceasul în întuneric. Prăbușire ca de fiare vechi. Încep să se perinde prin fața ochilor lui soldați cu luminări aprinse, cu căști lucitoare ca la o retragere cu torțe. Și iarăși pădurea vuieste, se clatină. Peste toate începe să se agite lumina reflectorului, ucisă cîndva de Apostol, ca un semn că războiul din oameni și din afara lor nu s-a terminat, rămîne o amenințare permanentă. Sub fulgerele răscolitoare, trec pe rînd, cu fețe luminate pentru o clipă, toate personajele spectacolului, încercînd fiecare să spună ceva, să-i repete cuvintele vechi, ca într-o horă ce mai încearcă să-l lege de viață. Apostol smulge casca de pe capul lui Petre, își ascunde fața sub ea. Toată scena se întunecă o clipă. Apoi reflectorul se oprește pe chipul Ilonei, care se apropie de Bologa și-i cade mută la picioare. El rămîne neclintit, cu casca pe față, în timp ce hora personajelor își întetește mișcarea, devenind amețitoare. În fulgerul reflectorului apare tot mai clară, mai amenințătoare, spînzurătoarea. „Fii tare, fiule, fii tare!” — se aude glasul lui Boteanu. „Înainte!” — răsună, peste sfiritul torțelor, glasul Pretorului-căldu. Acesta se apropie, dă jos casca de pe fața condamnatului și-i arată crucea pe care scrie APOSTOL BOLOGA. Locotenentul o privește îndelung, apoi începe să murmure: „Cine este Apostol Bologa? Cine este Apostol Bologa? Cine...” În timp ce vocea crește, reverberează, asurzeste sala, peste scena plină de șoapte: „Cine este Apostol Bologa? Cine...”, se lasă brusc

CORTINA